

Avskjæring av utilbørlig fremskaffede bevis etter tvisteloven § 22-7

*I hvilken grad styrer sakens dispositive eller
indispositive karakter rettens skjønnsutøvelse ved
teknologisk fremskaffede bevis?*

Kandidatnummer: 71

Antall ord: 14 787

JUS399 Masteroppgave

Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. desember 2018

Innholdsfortegnelse

1 OPPGAVENS AKTUALITET OG PROBLEMSTILLING	3
1.1 TVISTELOVEN § 22-7 – EN UNNTAKSBESTEMMELSE	3
1.2 PROBLEMSTILLINGEN	3
1.3 FREMSTILLINGEN	4
1.3.1 <i>Veien videre</i>	4
1.3.2 <i>Avgrensning</i>	5
1.4 RETTSKILDEBILDET OG METODISKE UTFORDRINGER	6
1.4.1 <i>Lovtekst</i>	6
1.4.2 <i>Forarbeider</i>	7
1.4.3 <i>Rettspraksis</i>	8
1.4.3.1 <i>Rettskildevekten til kjennelser truffet av Høyesteretts ankeutvalg</i>	8
1.4.3.2 <i>Betydningen av rettspraksis fra før tvisteloven</i>	8
1.4.4 <i>Juridisk teori</i>	9
1.4.5 <i>Reelle hensyn</i>	10
1.4.6 <i>Metodiske utfordringer</i>	10
2 BEGREPER	11
2.1 PERSONVERNET	11
2.2 INDISPOSITIVE SAKER OG DISPOSITIVE SAKER	11
3 OPPBYGGINGEN AV TVISTELOVEN § 22-7	14
3.1 VILKÅRET «UTILBØRLIG».....	14
3.2 VILKÅRENE «I SÆRLIGE TILFELLER» OG «KAN».....	15
3.3 SAMMENHENGEN MELLOM UTILBØRLIGHETSVILKÅRET OG RETTENS SKJØNN	15
4 BETYDNINGEN AV BEVISERVERVETS KRENKELSE AV PERSONVERNET	16
4.1 BEVISINNHENTING VED SKJULT VIDEOOVERVÅKNING OG SKJULT LYDOPPTAK.....	16
4.1.1 <i>Rettsutviklingen</i>	16
4.1.2 <i>Høyesteretts syn på krenkelsen av personvernet i avskjedssaker og foreldretvister</i>	20
4.1.3 <i>Skjult videoovervåkning utenfor avskjedssaker</i>	22
4.1.4 <i>Betydningen av å selv delta i hemmelig lydopptak</i>	24
4.1.4.1 <i>Lovgivers syn</i>	24
4.1.4.2 <i>Opptak av forretningsamtaler man selv deltar i</i>	25
4.1.4.3 <i>Tilnærmingen i foreldretvister</i>	26
4.1.4.3.1 <i>Når bruken av lydopptaket er kritikkverdig</i>	26
4.1.4.3.2 <i>Utgangspunktet om at slik bevisføring er illojalt og støtende</i>	28
4.2 BEVISINNHENTING VED E-POSTINNSYN	31
4.2.1 <i>Skillet mellom virksomhetsrelatert e-post og privat e-post</i>	31
4.2.2 <i>E-postinnsyn i foreldretvister</i>	32
4.3 BEVISINNHENTING VED GPS-SPORING.....	34
4.3.1 <i>Utgangspunktet etter HR-2011-1019-U</i>	34
4.3.2 <i>GPS-overvåkning i foreldretvister</i>	35
5 BETYDNINGEN AV HENSynet TIL SAKENS OPPLYSNING	36
5.1 BEVISINNHENTING VED SKJULT VIDEOOPPTAK OG SKJULT LYDOPPTAK	36
5.2 BEVISINNHENTING VED SKJULT VIDEOOPPTAK UTENFOR AVSKJEDSSAKER	40
5.3 BEVISINNHENTING VED E-POSTINNSYN	42
5.4 BEVISINNHENTING VED GPS-SPORING.....	43
6 BEVISAUSKJÆRING I ANDRE DISPOSITIVE OG INDISPOSITIVE SAKER	44
6.1 DISPOSITIVE SAKER	44
6.2 INDISPOSITIVE SAKER	45
6.3 <i>BETRAKTNINGER I ET FREMTIDSRETTET PERSPEKTIV</i>	46
LITTERATURLISTE	48

1 Oppgavens aktualitet og problemstilling

1.1 Tvisteloven § 22-7 – en unntaksbestemmelse

Den stadige teknologiske utviklingen inviterer til nye og forbedrede metoder å fremskaffe bevis på, som på en mer effektiv måte belyser de faktiske forholdene i en sak. På den måten er teknologi en høyt verdsett ressurs både for domstolen og for den enkelte borgers rettssikkerhet ved at sannsynligheten økes for at det avsies en materielt riktig dom.

Utgangspunktet i norsk prosessrett er at alle bevis som kan bidra til sakens opplysning, skal tillates ført for retten. Prinsippet om fri bevisføring er for sivile saker nedfelt i tvisteloven¹ § 21-3 første ledd første punktum, som avløste den tidligere ulovfestede bevisavskjæringsregelen som fulgte forutsetningsvis av tvistemålslovens² bestemmelser om bevisforbud.³ Denne regelen begrunnes ut fra tanken om partsautonomi, herunder at partene selv har fullstendig rådighet over saken utenfor rettssalen, samt at det vil gi best opplysning av saken om partene kan føre bevisene de ønsker.⁴

Dette utgangspunktet må imidlertid ikke strekkes for langt. I NOU 2001: 32 B fremholder Tvistemålsutvalget at dersom det foreligger tungtveiende grunner skal retten til fri bevisføring innskrenkes. Av hensyn til å beskytte andre viktige interesser kan det være nødvendig å nekte føring av bestemte bevis.⁵

En slik viktig interesse er hensynet til personvernet. Teknologien gir på sikt endeløse måter å innhente bevis på, men utfordrer samtidig den grunnleggende retten til privatliv, som blant annet er proklamert i Den europeiske menneskerettskonvensjon art. 8.

1.2 Problemstillingen

De rettslige problemstillingene som tilskrives personvernet har også betydning i et rettergangsperspektiv. Rettens mulighet til å avsi en materielt korrekt dom øker i takt med

---

¹ Lov 17. juni 2005 nr. 90 om meklings og rettergang i sivile tvister.

² Lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål.

³ Innst. O. nr. 110 (2004-2005) s. 44. Se også Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) s. 203 der det fremgår at prinsippet om fri bevisføring er en forutsetning for reglene om bevisforbud.

⁴ Inge Lorange Backer, *Norsk sivilprosess*, Oslo 2015 s. 294.

⁵ NOU 2001: 32 B s. 945.

partenes muligheter til å legge frem relevante bevis for retten. Samtidig kan visse bevis være frembrakt på en slik måte at de krenker personvernet til individet som beviset er innhentet til skade for. Det er dette som er grunnlaget for tvistelovens bestemmelse i § 22-7 om rettens adgang til å avskjære utilbørlig fremskaffede bevis.

Med personvernet i en teknologisk tidsalder som bakteppe, skal det i denne avhandlingen ved hjelp av analyse av relevant rettspraksis redegjøres for nekting av utilbørlig ervervede bevis etter tvisteloven § 22-7. Hovedfokuset vil være en sammenlignende fremstilling av rettspraksis for dispositive og indispositive saker for ulike beviserverv.⁶

1.3 Fremstillingen

1.3.1 Veien videre

Det vil i avhandlingen anlegges et rettsdogmatisk perspektiv, hvilket innebærer en systematisk fremstilling av gjeldende rett.⁷ Denne tilnærmingen skiller seg fra rettslig argumentasjon som foregår i domstolene ved at det er «(...) *selve refleksjonen* og debatten omkring den *generelle holdbarheten* ved gjeldende rett som står i fokus.»⁸ Med dette for øye følger en bevisstgjøring i argumentasjonen omkring de rettsvitenskapelige kravene til åpenhet, kritiserbarhet og rasjonalitet.⁹

I punkt 1 og 2 følger en redegjørelse av bestemmelsens innhold og avklaring av sentrale begreper. Oppbyggingen av tvisteloven § 22-7 skal gjennomgå i punkt 3 for å vise hvilke problemstillinger som aktualiseres ved anvendelse av bestemmelsen.

I punkt 4 og 5 skal jeg inngående behandle hensynet til personvernet og hensynet til sakens opplysning, herunder hvordan vekten av disse hensynene varierer i den rettslige argumentasjonen ut fra sak og bevistype. Jeg vil i den sammenheng foreta en omgående behandling av indispositive og dispositive saker basert på foreliggende rettspraksis med hensikt å få frem likheter og forskjeller knyttet til rettens avveining av hensynet til

---

⁶ Begrepene defineres i punkt 2.2.

⁷ Synne Sæther Mæhle, «Gjelder det andre regler for rettslig argumentasjon i rettsdogmatikken enn for domstolene» i *Jussens Venner*, 2004 s. 329-342 (s. 329).

⁸ *ibid* s. 334.

⁹ *ibid* s. 341.

personvernet og hensynet til sakens opplysning. Det vil på veien tas opp særegne problemstillinger som kan oppstå i ulike situasjoner.

I hovedsak omhandler sakene som har vært oppe til behandling i Høyesteretts anke- eller kjæremålsutvalg arbeidsrettssaker om avskjedigelse fra arbeidsforhold (heretter avskjedssaker) for dispositive saker, og foreldretvister (også kalt barnelovssaker) i forbindelse med samværsrett for sakene med indispositive elementer.

Avslutningsvis vil jeg i punkt 6 forsøke å oppsummere rettstilstanden generelt for andre dispositive og indispositive saker, og kort belyse noen av utfordringene den teknologiske utviklingen vil føre med seg i relasjon til bevisavskjæringsregelen i tvisteloven § 22-7.

1.3.2 Avgrensning

Jeg vil i denne oppgaven ikke behandle spørsmålet om hvordan utilbørlig ervervede bevis skal vurderes etter Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK), med tilhørende praksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD). EMKs betydning for den interne regelen i tvisteloven § 22-7 var et tema for Tvistemålsutvalgets utredning om problemstillingen. Den tydelige konklusjonen herfra er at EMD-praksis ikke har bidratt til tolkningen av denne bestemmelsen eller den forutgående ulovfestede bevisavskjæringsregelen. Etter Tvistemålsutvalgets syn er forklaringen at EMD er mindre restriktiv når det kommer til å tillate bevisene ført.¹⁰

Denne forståelsen synes også juridisk teori å legge til grunn. Med henvisning til Skoghøy og Torgersen sier Schei mfl. at regelen i tvisteloven § 22-7 er et utslag av en nasjonal rettsdannelse, all den tid Høyesterett praktiserer en strengere norm enn EMD.¹¹ Etter EMDs oppfatning beror vurderingen på om rettergangen totalt sett er «fair», og at det derfor ikke gjelder et generelt prinsipp om at ulovlige eller utilbørlige bevis skal kunne føres eller ikke.¹² Det blir gjennomgående i behandlingen av problemstillingen i norske domstoler ikke vist til EMK eller EMD-praksis, verken i utpenslingen av regelens innhold eller i den rettslige argumentasjonen.¹³

---

¹⁰ NOU 2001: 32 B s. 961-962.

¹¹ Tore Schei mfl., *Tvisteloven Kommentarutgave Bind II*, 2. utgave, Oslo 2013 s. 869-870.

¹² Følger av EMDs dom *Schenk mot Sveits* 12. juli 1988 avsnitt 46.

¹³ Se likevel unntak fra dette standpunktet i LH-2011-26141. Se om denne i punkt 4.3.1.

En ytterligere avgrensning gjøres av oppgavetekniske hensyn mot bevis som er innhentet ved skjult fotografering og generell overvåkning av internettsider og bruk av it-utstyr.

Avgjørelsene knyttet til disse beviservervene tilfører ikke noe nytt, utover det som fremkommer av den rettspraksis som skal analyseres i teksten. Bevis som er kommet i stand på en ikke-teknologisk måte faller også utenfor oppgaven sine rammer.

1.4 Rettskildebildet og metodiske utfordringer

1.4.1 Lovtekst

Paragraf 22-7 ble inntatt i tvisteloven med lovens ikrafttredelse i 2005, og lyder:

«Retten kan i særlige tilfeller nekte føring av bevis som er skaffet til veie på utilbørlig måte.»

Det er tre vilkår som krever nærmere utpensling: «kan», «i særlige tilfeller» og «bevis som er skaffet til veie på utilbørlig måte».

En alminnelig tolkning av ordlyden tilsier at det først må vurderes om beviset er «skaffet til veie på utilbørlig måte», før det deretter vurderes om retten skal føre det utilbørlig ervervede beviset eller ikke, jamfør formuleringen «[r]etten kan (...) nekte føring av bevis». Med formuleringen «i særlige tilfeller» gir ordlyden anvisning på at det kun er i situasjoner utenom det vanlige at retten kan nekte utilbørlig frembrakte bevis ført.

At retten «kan» nekte bevis som er frembrakt på «utilbørlig måte», innebærer at den kan tillate bevis ført selv om det er anskaffet på «utilbørlig måte». Dette «kan»-skjønnnet skal redegjøres for i punkt 2.1 og 2.2.

Et bevis som er «skaffet til veie på utilbørlig måte» tilsier med en naturlig forståelse at det er fremskaffet, innhentet eller ervervet på en kritikkverdig måte eller i strid med god skikk. Med tanke på hvilken terskel som skal tillegges vilkåret, gir imidlertid ordlyden ikke særlig veiledning. Dette behandles inngående i punkt 2.1.

1.4.2 Forarbeider

Av forarbeidsuttalelser til tvisteloven § 22-7 er det NOU 2001: 32 B som er mest omfattende. Tvistemålsutvalget uttrykker at retten kan nekte å fremme bevis innhentet på en utilbørlig måte dersom føring av beviset vil medføre en krenkelse av tungtveiende personvern- eller rettssikkerhetshensyn.¹⁴ Dernest oppsummerer utvalget rettstilstanden:

«Hvorvidt beviset skal avskjæres, skal i henhold til argumentasjonsmønsteret i rettspraksis avgjøres etter bred avveining, der både prinsipielle hensyn og forholdene i den konkrete sak må tas i betraktning. For å tillate beviset teller særlig hensynet til sakens opplysning og den betydning det har å oppnå en materielt riktig avgjørelse. Dette må veies mot det prinsipielt betenkelige i å tillate bevis som er ervervet ved kritikkverdige midler, at bevisavskjæring vil kunne virke preventivt, at det kan virke støtende å tillate bevisføringen, og ikke minst at dette lett vil kunne oppfattes som en fortsatt og forsterket krenkelse i forhold til den som er rammet. (...) Andre momenter er hvor alvorlig krenkelsen er, om det dreier seg om en materiell integritetskrenkelse eller brudd på formelle regler ved ervervet av beviset, om overtredelsen har betydning for bevisverdien, og om det ville vært mulig å skaffe opplysningene til veie på annen måte.»¹⁵

Det følger implisitt av lovutvalgets forslag at det påligger Høyesterett å utvikle retten videre. Dette er også naturlig med formuleringen av vilkåret «utilbørlig» som en rettslig standard. Det har betydning ved at terskelen og de tilfeller som omfattes av ordlyden, justeres i takt med endringer i samfunnet og dets normer.¹⁶

I Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) fremgår det at tvisteloven § 22-7 kodifiserer den ulovfestede regelen om bevisavskjæring og er ment å videreføre gjeldende rett. Tvistemålsutvalgets lovforslag om at utilbørlig fremskaffede bevis kan nektes «(...) dersom føring av det vil medføre en krenkelse av tungtveiende personvern- eller rettssikkerhetshensyn», ble ikke tatt til følge av departementet.¹⁷ Endringen ble ikke kommentert, men departementet uttaler at bestemmelsen er ment å tilsvare lovutvalgets forslag, hvorefter det presiseres at det «(...) normalt [vil] være tungtveiende rettssikkerhetshensyn, herunder personvernens, som

---

¹⁴ NOU 2001: 32 B s. 960.

¹⁵ NOU 2001: 32 B s. 961.

¹⁶ Gisle, Jon. (2012, 4. januar). Rettslig Standard. I Store norske leksikon. Hentet 23. november 2018 fra https://snl.no/rettslig_standard.

¹⁷ Se NOU 2001: 32 B s. 960.

tilsier at beviset ikke skal tillates ført.»¹⁸ Tvistemålsutvalget og departementet sitt syn på hvilke hensyn som gjør seg gjeldende må etter dette sies å samsvare.¹⁹

Avslutningsvis presiseres det i proposisjonen at bestemmelsen må holdes opp mot målet om å fremme sakens opplysning og sikre en riktig avgjørelse.²⁰

1.4.3 Rettspraksis

1.4.3.1 Rettskildevekten til kjennelser truffet av Høyesteretts ankeutvalg

Etter tvisteloven § 19-1 andre ledd bokstav d skal bevisspørsmål avsies ved kjennelse. Anke over kjennelser skal i henhold til tvisteloven § 30-1 andre ledd avgjøres av Høyesteretts ankeutvalg. Dermed treffes avgjørelser om bevisavskjæringsregelen i tvisteloven § 22-7 av Høyesteretts ankeutvalg (tidligere kjæremålsutvalg). Ankeutvalget er en del av Høyesterett, men saksbehandlingen er ikke like betryggende som i Høyesterett ved at det kun deltar tre dommere, istedenfor normalen på fem.

På generelt grunnlag har ikke avgjørelser fra ankeutvalget prejudikativ virkning²¹, og Høyesterett betrakter seg som overordnet.²² Det følger av domstolloven²³ § 5 første ledd at det kan bestemmes at saker som etter lov tilfaller ankeutvalget «(...) kan bestemmes at (...) skal avgjøres i avdeling med fem dommere.» Normalsituasjonen er altså at det er Høyesteretts ankeutvalg som behandler spørsmål om bevisavskjæring, slik at avgjørelsene herfra må aksepteres som gjeldende rett.

1.4.3.2 Betydningen av rettspraksis fra før tvisteloven

Det foreligger rikholdig med rettspraksis om nekting av utilbørlig frembrakte bevis. Som det fremgår av forarbeidene er tvisteloven § 22-7 konstruert på avgjørelser som er avsagt med grunnlag i den ulovfestede regelen om avskjæring av utilbørlig ervervede bevis.²⁴ Med dette

---

¹⁸ Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) s. 459.

¹⁹ Slik også Øyen legger til grunn i Ømulf Øyen, «I hvilken utstrekning kan det i straffesaker og sivile saker fremlegges bevis som er fremskaffet på ulovlig eller utilbørlig måte», *Lov og Rett*, 2010 s. 423-438 (s. 430).

²⁰ Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) s. 459.

²¹ Høyesteretts prejudikativ virkning kan leses ut fra Grunnloven § 88. Se også Erik Monsen, *Innføring i juridisk metode og oppgaveteknikk*, Oslo 2012 s. 38.

²² Mads Henry Andenæs, *Rettskildelære*, 2. utgave, Oslo 2009 s. 95-96.

²³ Lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene.

²⁴ Se punkt 1.4.2.

er utgangspunktet at Høyesterettspraksis fra før vedtakelsen av tvisteloven er like aktuell som den som er avsagt i etterkant av lovens ikrafttredelse.²⁵

En forskjell som kan spores i rettspraksis om bevisavskjæringsregelen fra før og etter tvisteloven, er at i tidligere rettspraksis var spørsmålet om beviset skulle føres, til tross for at det var utilbørlig innhentet.²⁶ I rettspraksis etter tvisteloven § 22-7 er problemstillingen om det utilbørlig fremskaffede beviset skal nektes ført. I så måte kan tvisteloven § 22-7 og nyere rettspraksis oppfattes som mer lojal til hovedregelen om fri bevisføring i tvisteloven § 21-3 første ledd første punktum. Denne forskjellen har likevel ingen reell betydning for argumentasjonen i avgjørelsene.

Tvisteloven § 22-7 bygger på prinsippavgjørelsen i Rt. 1991 s. 616. Den gjaldt en straffesak, men det er på det rene at de samme vurderingsmomentene gjelder i sivile saker.²⁷ Øyen viser til Rt. 2009 s. 1526 der det i avsnitt 28 står at «[r]eglene i straffe- og sivilprosessen er like, selv om de konkrete avveiningene kan bli forskjellige i en sivil sak og i en straffesak.»²⁸

1.4.4 Juridisk teori

Problemstillingen er grundig behandlet i juridisk litteratur. I og med at regelen er fellesprosessuell er også fremstillinger fra et straffeprosessuelt perspektiv relevant for tolkningen av tvisteloven § 22-7.²⁹ Det samlede inntrykket fra fremstillingene i teorien er at forfatterne langt på vei supplerer foreliggende Høyesterettspraksis, snarere enn å utfordre eller kritisere den. Innslag av selvstendige bidrag fra litteraturen er vist til i Høyesteretts argumentasjon, blant annet i problemstillingen om betydningen av at den som tar opptak selv deltar i samtalen, som behandles i punkt 4.1.4 flg.

---

²⁵ Med forbehold om at samfunnsutviklingen kan medføre en endring i rettsutviklingen jf. «utilbørlig».

²⁶ Denne forskjellen kan illustreres ved Rt. 2003 s. 1266 avsnitt 20: «Allerede i prinsippavgjørelsen i Rt. 1991 s. 616 ble det poengtert at slike saker reiser to spørsmål, om det dreier seg om et ulovlig eller utilbørlig ervervet bevis og i så fall om beviset likevel skal tillates ført.» Rt. 2009 s. 1526 kan kritiseres der Høyesterett i avsnitt 31 uttaler: «[i] avveining om opptakene *likevel* (min kursivering) skal føres som bevis (...)».

²⁷ NOU 2001: 32 B s. 961.

²⁸ Øyen (2010) s. 426-427.

²⁹ Øvrig litteratur om temaet er bl.a.: Schei mfl. s. 860-874, Backer, Mæland, Skoghøy, Øyen, Aall, *Retts teori og rettsliv*, s. 957-966, Torgersen.

1.4.5 Reelle hensyn

Høyesteretts bruk av reelle hensyn kommer til uttrykk ved tolkningen av «utilbørlig» som en rettslig standard og «kan»-vilkåret i vurderingen om det utilbørlig ervervede bevis skal nektes ført. At Høyesterett finner visse bevisinnhentingsmetoder uakseptable med begrunnelse i alminnelige personvern hensyn er utslag av domstolens anvendelse av reelle hensyn.

1.4.6 Metodiske utfordringer

I arbeidet med analysen er det først og fremst rettspraksis som belyser problemstillingen. I den forbindelse har jeg også funnet det nødvendig å studere diverse avgjørelser fra lagmannsrettene. Hovedformålet med bruken av lagmannsrettspraksis i denne avhandlingen er å illustrere typetilfeller som ikke er behandlet i Høyesterett.

Lagmannsrettsavgjørelser behandles med den reservasjon at de ikke har prejudikatsvirkning, og at den rettskildemessige vekten derfor ikke er større enn selve argumentasjonsverdien. Som et sentralt poeng vil underordnede domstolers rettspraksis kun tillegges vekt i den grad hensynet til likhet og forutberegnelighet ligger til grunn for å bygge på slik praksis.³⁰ Dette vil være tilfelle når det foreligger til dels omfattende underrettspraksis med ensrettede resultater.

Lagmannsrettsavgjørelsene som er avsagt i forbindelse med tvisteloven § 22-7 kan neppe sies å være omfattende og ensrettede nok til at hensynet til likhet og forutberegnelighet fremmes. Således har ikke avgjørelsene i teksten større rettskildevekt enn argumentasjonen tilsier.

I juli 2018 trådte EUs personvernforordning i kraft ved inkorporasjon gjennom lov 15. juni 2018 nr. 38 om behandling av personopplysninger. Dagens regelverk om arbeidsgivers kontrolltiltak i virksomheten er med personvernforordningen oppdatert, slik at reglene som gjaldt for arbeidsgivers adgang til kontrolltiltak i avgjørelsene som behandles i denne teksten, ikke gjelder i dag. Endringene medfører trolig ingen realitetsendring fra tidligere regler i lov 14. april 2000 nr. 31 om behandling av personopplysninger³¹, og har dermed neppe innvirkning på avgjørelsene sin argumentasjonsverdi.³²

---

³⁰ Jan Fridthjof Bernt og Synne Sæther Mæhle, *Rett, samfunn og demokrati*, Oslo 2007 s. 262.

³¹ Loven fikk anvendelse for behandling av personopplysning jf. § 3 første ledd bokstav a, med unntak for «(...) rent personlige eller andre private formål» jf. § 3 andre ledd.

³² I Prop.56 LS uttaler departementet på s. 173: «(...) de beste grunner taler for å videreføre dagens regulering om kameraovervåking og e-postinnsyn så langt forordningen tillater det (...)».

Personvernforordningen³³ åpner i art. 88 for nasjonal særregulering av kameraovervåkning og innsyn i e-post i arbeidsforhold.³⁴ Reglene for arbeidsgivers adgang til kameraovervåkning og e-postinnsyn av ansatte er i dag hjemlet i henholdsvis Forskrift 2. juli 2018 nr. 1107 om kameraovervåkning i virksomhet, jf. arbeidsmiljøloven § 9-6, og Forskrift 2. juli 2018 nr. 1108 om arbeidsgivers innsyn i e-postkasse og annet lagret materiale, hjemlet i arbeidsmiljøloven § 9-5. Vilkårene for kameraovervåkning følger av reglene i arbeidsmiljøloven kapittel 9, jf. forskrift nr. 1107/2018 § 2, og vilkårene for innsyn i e-post følger av forskrift nr. 1108/2018 § 2.

2 Begreper

2.1 Personvernet

I NOU 2009: 1 ble personvern definert av Personvernkommissjonen: «Personvern dreier seg om ivaretagelse av personlig integritet; ivaretagelse av enkeltindividers mulighet for privatliv, selvbestemmelse (autonomi) og selvutfoldelse.»³⁵ Denne definisjonen har også Metodekontrollutvalget³⁶ og Menneskerettighetsutvalget³⁷ tiltrådt.

Datatilsynet³⁸ skriver på sine hjemmesider at personvern handler om «(...) retten til et privatliv og retten til å bestemme over egne personopplysninger.»³⁹

Vedrørende personvernkrænkelsens betydning ved anvendelsen av tvisteloven § 22-7 uttaler Tvistemålsutvalget at lovteksten er utformet særlig for tilfeller der føring av beviset vil «(...) oppfattes som en fortsatt og forsterket krænkelse i forhold til den som er rammet.»⁴⁰

2.2 Indispositive saker og dispositive saker

Utgangspunktet i norsk sivil rettergang er at partene har fullstendig rådighet over egne prosesshandlinger. Det betyr at partene kan råde over saken under rettergangen i stor grad på

---

³³ EU-forordning 2016/679.

³⁴ Se Prop.56 LS (2017-2018) s. 173.

³⁵ NOU 2009: 1 s. 32.

³⁶ I NOU 2009: 15 s. 48.

³⁷ I Dokument 16 (2011-2012) s. 172.

³⁸ Datatilsynet er et uavhengig forvaltningsorgan administrativt underordnet Kongen og Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Se: <https://www.datatilsynet.no/om-datatilsynet/oppgaver/>

³⁹ Se Datatilsynets hjemmeside: <https://www.datatilsynet.no/rettigheter-og-plikter/hva-er-personvern/>

⁴⁰ NOU 2001: 32 B s. 961.

samme måte som de kan gjøre utenfor rettssaken. For disse sakstypene brukes betegnelsen dispositive saker.⁴¹ I noen saker kan imidlertid andre hensyn tilsi at rådigheten må innskrenkes. I sivilprosessen skilles det mellom dispositive og indispositive saker. I tvisteloven § 11-4 heter det:

«I saker om personstatus, barns rettsforhold etter barneloven, administrative tvangsvedtak etter kapittel 36 og i andre saker hvor offentlige hensyn begrenser partenes rådighet i søksmålet, er retten ikke bundet av partenes prosesshandlinger lenger enn dette er forenlig med de offentlige hensyn. Retten kan likevel bare avgjøre de krav som er reist i saken.»

En sak som er indispositiv medfører begrensninger i forhandlings- og disposisjonsprinsippet. Etter § 11-4 er retten fristilt partenes prosesshandlinger, formodentlig deres påstander og påstandsgrunnlag. Bestemmelsen må også ses i sammenheng med § 21-2 andre ledd som sier at ansvaret ligger hos retten til å sørge for at bevisføringen gir et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag.⁴²

Hvor store begrensninger som skal gjøres i partenes rådighet beror på hvilke offentlige hensyn som gjør seg gjeldende. Det skilles mellom saker som er fullstendig indispositive, der alle sider av saken er unndratt partenes rådighet, saker som er indispositive i kun én retning, eksempelvis der det kun er den ene parten som kan disponere over forholdet, og saker som inneholder både dispositive og indispositive elementer. I sistnevnte kategori tilhører barnelovs- og barnevernsaker.⁴³

Av NOU 2017: 18 følger det at disse sakstypene er delvis indispositive i den forstand at retten har et selvstendig ansvar for sakens opplysning, og derav kan bygge på påstandsgrunnlag som partene ikke har anført. Partene står imidlertid fritt til å inngå rettsforlik, så langt det er forenlig med avtalefriheten. Retten er pliktig å føre kontroll med at forliket ivaretar barnets interesser på en forsvarlig måte. Utvalget uttaler at avgjørelser i foreldretvister «(...) først og fremst [skal] rette seg etter det som er best for barnet.»⁴⁴

---

⁴¹ Se John Henry Mæland, *Kort prosess: en innføring i den sivile rettergang etter tvisteloven*, Bergen 2013 s. 74.

⁴² Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) s. 405.

⁴³ NOU 2001: 32 B s. 707-708.

⁴⁴ NOU 2017: 8 s. 77-78. Se Mæland s. 157-158.

Det kan tas til orde for at målsettingen om å avsi en materielt riktig dom kan likestilles i sivile indispositive saker og saker som idømmes etter de straffeprosessuelle reglene. Øyen skriver:

«Selv om den allmenne interessen i et korrekt resultat generelt sett er stor i straffesaker og normalt er vesentlig mindre i sivile saker, er det ikke alltid slik. I sivile saker som er indispositive, kan den allmenne interessen i et korrekt resultat være omtrent like stor som i en straffesak. Av den grunn bør det ikke oppstilles et prinsipielt skille mellom straffesaker og sivile saker. Likevel er det neppe tvil om at den allmenne interessen i et korrekt resultat kan være styrende for hvor mye som skal til før et bevisforbud kan oppstilles. Av den grunn skal det ofte mer til før en kan oppstille et bevisforbud i en straffesak og i en sivil sak som er indispositiv, enn i en sivil sak som er dispositiv.»⁴⁵

Det kan også være saker der den allmenne interessen i et korrekt resultat er større i en sivil indispositiv sak enn i en straffesak. De indispositive sakene som skal analyseres i denne avhandlingen gjelder foreldres rett til samvær med barna. En omstendighet som går igjen i noen av disse avgjørelsene er at mor innhenter bevis ved skjult lydopptak mot far som mistenkes for fysisk eller psykisk overgrep mot barna.

Ut fra en allmenn oppfatning kan det oppleves mer problematisk at dette lydopptaket, som tjener som bevis for hans ugjerninger, avskjæres av retten, enn at han går fri for de samme handlingene i en straffesak. Dette med henblikk på alvorlighetsgraden av at et barn risikerer å bli satt i en uholdbar omsorgssituasjon. At en prosessuell regel skal begrunne bevisavskjæring i en slik type sak, kan for allmennheten fremstå som svært urimelig.

Som Øyen gir uttrykk for vil den allmenne interesse i å oppnå et korrekt resultat langt på vei være styrende for om det kan oppstilles et bevisforbud. Denne interessen er betraktelig mindre i dispositive saker. Det kan tenkes en situasjon der et skjult videoopptak som viser en ansatt underslå penger, blir avskåret som bevis etter tvisteloven § 22-7 i en avskjedssak etter arbeidsmiljøloven⁴⁶ § 15-14. Konsekvensen av at opptaket ikke blir tillatt ført kan være – om det ikke foreligger andre bevis – at den ansatte blir værende i jobben sin. Dette utfallet er unektelig mindre alvorlig enn konsekvensen kan være ved avskjæring av bevis i foreldretvister.

---

⁴⁵ Øyen (2010) s. 427.

⁴⁶ Lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv.

Fremstillingen viser at den allmenne interessen i at saken får et korrekt resultat og hensynet til sakens opplysning henger nært sammen. Etter dette kan det slutes at hensynet til sakens opplysning har større rekkevidde i indispositive saker enn i dispositive saker.

3 Oppbyggingen av tvisteloven § 22-7

3.1 Vilkåret «utilbørlig»

Av sikker rett følger det at feil ved innhenting av et bevis ikke røkter ved utgangspunktet om at partene har fri bevisføringsadgang.⁴⁷ Imidlertid åpner tvisteloven § 22-7 opp for at det utilbørlig innhentede beviset kan nektes ført etter rettens skjønn.

I prinsippavgjørelsen i Rt. 1991 s. 616 nektet retten et bevis ført med begrunnelse i at fremgangsmåten ved fremskaffelsen krenket alminnelige personvern hensyn. Den gjaldt en straffesak om underslag der arbeidsgiver ville føre et skjult videoopptak som bevis mot en ansatt. Høyesterett konkluderte ikke hvorvidt beviset var fremskaffet i strid med relevante lovbestemmelser, men fant uansett at innhenting av det aktuelle beviset medførte et så stort inngrep i den personlige integritet at det med begrunnelse i personvern hensynet måtte anses uakseptabelt. Et enstemmig Høyesterett uttalte:

«I denne situasjon bør domstolene etter min mening ikke henge seg for sterkt opp i den språkbruk som ligger i den tradisjonelle spørsmålsstilling om det er adgang til å føre et ulovlig ervervet bevis. Selv om det kan være noe diskutabelt om hemmelige video-opptak på arbeidsplassen rammes av positive lovbestemmelser, er det etter min oppfatning klart at fremgangsmåten medfører et slikt inngrep i den personlige integritet at den ut fra alminnelige personvern hensyn i utgangspunktet bør ansees uakseptabel. Dette må etter min mening være tilstrekkelig til at et slikt bevis i denne sammenheng bedømmes under synsvinkelen ulovlig ervervet bevis.»⁴⁸

Høyesterett godtok i dommen at også bevis som ikke er ulovlig fremskaffet, kan avskjæres. Grensen for hva som er ulovlig ervervet bevis er klar ved at innhenting medfører lovbrudd. «Utilbørlig» har på sin side et mer uklart begrepsinnhold, og er ikke klart definert i rettspraksis.⁴⁹ Det kan imidlertid slutes at «utilbørlig» favner videre enn ulovlig, og på den

---

⁴⁷ Bl.a. Ørnulf Øyen, *Straffeprosess*, Bergen 2016 s. 410.

⁴⁸ Se dommen s. 623.

⁴⁹ Se Øyen (2010) s. 425.

måten kan ulovlig innfortolkes i utilbørlig.⁵⁰ Samtidig vil ikke et ulovlig innhentet bevis alltid være utilbørlig.⁵¹

Schei mfl. legger i «utilbørlig» at «(...) opplysningen er skaffet til veie ved et middel som bedømmes som uakseptabelt fordi det bryter med rettsordenens adferdsnormer».⁵² Skoghøy skriver: «[d]et er tilstrekkelig at beviset er fremskaffet på en måte som er sterkt klanderverdig.»⁵³

3.2 Vilkårene «i særlige tilfeller» og «kan»

Etter ordlyden følger det videre at retten «kan» «i særlige tilfeller» nekte det utilbørlig ervervede beviset fremmet. I NOU 2001: 32 B uttrykkes det at «i særlige tilfeller» er ment å illustrere at bestemmelsen er en unntaksregel «(...) med et forholdsvis snevert anvendelsesområde».⁵⁴ I så måte tjener vilkåret som et kvalifiserende element for å gjøre unntak fra utgangspunktet om fri bevisføring. Lovformuleringen er ikke tiltenkt å omfatte «kan»-skjønn, og betyr derfor ikke at utilbørlige beviserverv bare «i særlige tilfeller» skal føres.⁵⁵ Om retten skal nekte et utilbørlig fremskaffet bevis ført beror derimot «(...) på en avveining av krenkelsen det innebærer at beviset føres, holdt opp mot betydningen av å få saken opplyst og oppnå en materielt riktig avgjørelse».⁵⁶

3.3 Sammenhengen mellom utilbørlighetsvilkåret og rettens skjønn

«Utilbørlig» er grunnvilkåret i bestemmelsen, men bestemmelsen fordrer likevel to problemstillinger. Først må det tas stilling til om beviset er frembrakt på utilbørlig måte, og deretter foretas det en «kan»-vurdering om de hensynene som gjør seg gjeldende i saken tilsier at det utilbørlig innhentede beviset skal nektes ført.

---

⁵⁰ Se også Øyen (2010) s. 425 som sier at ulovlig ervervede bevis må anses å være en undergruppe av utilbørlig ervervede bevis.

⁵¹ Jens Edvin A. Skoghøy, *Tvisteløsning*, 3. utgave, Oslo 2017 s. 881, med henvisning til Rt. 2013 s. 1282. Se også Jørgen Aall, «Høyesterett som prosessrettsskaper særlig på området for utilbørlige bevis», *Festskrift til Carsten Smith: Rettsteori og Rettsliv 2002* (s. 957-966) s. 961 som uttaler: «[i]kke enhver (uvesentlig) ulovlighet bør føre til avskjæring.»

⁵² Schei mfl. s. 862, med henvisning til Rt. 2011 s. 1324 avsnitt 33.

⁵³ Skoghøy s. 881.

⁵⁴ NOU 2001: 32 B s. 961.

⁵⁵ Schei mfl. s. 862.

⁵⁶ *ibid* s. 862 med henvisning til Rt. 2009 s. 1526 avsnitt 30, NOU 2001: 32 B s. 961 og Rt. 2013 s. 323 avsnitt 24.

Det er nær sammenheng mellom disse to vurderingene. I «kan»-vurderingen vil det være av interesse hva slags begrunnelse som ligger til grunn for at beviset anses utilbørlig ervervet, og hvor grov krenkelsen som fulgte med ervervningen av beviset var.⁵⁷ På den måten fungerer utilbørlighetsvilkåret, herunder de krenkelser av personvernet som oppstår ved fremskaffelsen av beviset, som en motvekt til hensynet til materielt riktig resultat.

Til illustrasjon kan forestilles en nabokonflikt etter grannelova⁵⁸ § 2. Nabo X benytter en drone til å gjøre lydopptak av en samtale mellom nabo Y og en engasjert entreprenør inne i huset til Y. Droneopptaket viser at de to blir enige om at den pågående byggingen av uthuset skal bygges høyere med hensikt om å sjenere den irriterende naboen.

Da det senere blir rettssak vil nabo X føre dronen som bevis for at naboen og entreprenøren hadde som formål å bygge uthuset for å sjenere nabo X, men nabo Y krever beviset avskåret etter tvisteloven § 22-7.

I denne vurderingen vil retten først slå fast at droneopptaket inne i huset til Y er utilbørlig frembrakt, for deretter i interesseavveiningen vektlegge den alvorlige krenkelse i personvernet hos Y det innebar å bli overvåket i sitt eget hjem. Det er nærliggende at domstolen vil konkludere med at krenkelsen av personvernet til Y er så alvorlig at beviset nektes ført.⁵⁹

4 Betydningen av beviservervets krenkelse av personvernet

4.1 Bevisinnhenting ved skjult videoovervåkning og skjult lydopptak

4.1.1 Rettsutviklingen

Jeg har valgt å behandle skjult overvåkning i form av lyd- og videoopptak under samme punkt. Ved begge metoder dokumenteres for ettertiden en persons handlinger eller tale uten vedkommende sitt samtykke, som innebærer krenkelse av personvernet. Hvem av de to som

---

⁵⁷ *ibid* s. 861.

⁵⁸ Lov 16. juni 1961 nr. 15 om rettshøve mellom grannar.

⁵⁹ En inngående analyse av interesseavveiningen retten her står overfor følger i punkt 4 og 5.

utgjør størst inngrep i personvernet avhenger av situasjonen. Ofte vil et hemmelig lydopptak være mer krenkende der partene kommuniserer, enn et videoopptak der partene ikke kommuniserer. Tilsvarende vil et hemmelig videoopptak representere en større krenkelse i tilfeller der bevisverdien ligger i det visuelle.

Den første kjennelsen som gjaldt avskjæring av utilbørlig ervervet bevis i en sivil sak er inntatt i Rt. 1997 s. 795. Det var en foreldretvist, og inneholdt således indispositive elementer. Mor hadde skjult tatt lydopptak av telefonsamtaler mellom far og barna, og mellom far og henne. Hun ønsket å benytte disse lydopptakene som bevis i rettssaken, men et enstemmig kjæremålsutvalg aksepterte ikke beviset med grunnlag i den ulovfestede regelen om utilbørlig eller ulovlig ervervet bevis.

Straffeloven⁶⁰ § 145 a, om hemmelig opptak av samtale mellom andre, kom ikke til anvendelse fordi moren hadde foreldreansvar og omsorg for barna, og selv deltok i samtalen senere.

Førstvoterende dommer Flock uttalte videre:

«Den ulovfestede adgang til å kreve bevis avskåret må imidlertid etter min oppfatning rekke lenger enn til bare å omfatte bevis som er skaffet til veie ved en straffbar handling. Slike hemmelige lydbåndopptak vil ofte være både illojale og støtende. Den annen part må – i alle fall som et utgangspunkt – ha krav på å bli beskyttet mot en bevisførsel som utelukkende er gjort mulig ved handlinger av en slik karakter.»⁶¹

Dette var den første sivile saken der Høyesterett eksplisitt uttalte at den ulovfestede regelen om bevisavskjæring av ulovlige bevis også må gjelde der beviset er innhentet på en kritikkverdig måte. Kjæremålsutvalget trekker i særlig grad frem den preventive effekten det vil ha å nekte slik type bevisføring:

«En adgang til å legge frem lydbånd/utskrift basert på hemmelige opptak i denne type saker, ville kunne åpne for en aktivitet fra foreldrene – med barna som mer eller mindre intetanende aktører – som det er grunn til å motvirke. I tillegg kommer at det alene vil være den av partene som har forestått opptakene som har hånd om dette materialet. Sammen med de muligheter for tilretteleggelse av situasjonen som

---

⁶⁰ Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov.

⁶¹ Se kjennelsen s. 796.

her lett vil foreligge, vil en adgang til slik bevisførsel regelmessig neppe kunne tilføre saken opplysninger av særlig verdi.»⁶²

Selv om utvalget ikke direkte henviser til Rt. 1991 s. 616 som grunnlag for dette standpunktet, er det likevel på det rene at rettsutviklingen som fulgte med denne avgjørelsen tillot Høyesteretts kjæremålsutvalg i Rt. 1997 s. 795 å slå hardt ned på en type bevisføring som ikke kunne aksepteres.

Det fremkommer av det refererte at det er tre grunner til at beviset ble nektet i saken. Det ene er hensynet til farens personvern. Dette blir ikke i seg selv trukket frem som et tungtveiende moment i interesseavveiningen. Holdningen til kjæremålsutvalget i Rt. 1997 s. 795 må likevel tolkes i den retning at farens personvern rammes av et slikt lydopptak, jamfør formuleringen «[s]like hemmelige lydbåndopptak vil ofte være illojale og støtende.»

Det andre er hensynet til barna, men utsagnet kan neppe forstås dit hen at det er krenkelse av deres personvern som tilsier nekting av beviset. Formuleringen virker mer å knytte seg til at det objektivt sett er uheldig at barna uvitende brukes som aktører for at den andre forelderen ikke skal ha samværsrett. Den tredje grunnen synes å være at slik bevisføring åpner for muligheter for den som har beviset i hende å tilrettelegge situasjonen, eksempelvis ved manipulasjon. Denne delen av begrunnelsen har en side til hensynet til sakens opplysning som skal behandles i punkt 5 flg.

Den første dispositive saken som var til behandling i Høyesteretts kjæremålsutvalg var Rt. 2001 s. 668. Her var det omtvistede beviset innhentet ved skjult videoovervåkning. Også denne avgjørelsen er fra før tvisteloven § 22-7, slik at den ulovfestede bevisavskjæringsregelen var det rettslige grunnlaget i saken.

Saksforholdet var at en kvinne gikk til sak mot tidligere arbeidsgiver med krav om at oppsigelsen av henne var urettmessig og ugyldig. Spørsmålet var hvorvidt arbeidsgivers skjulte videoopptak skulle avskjæres som bevis.

Av faktum var det aktuelle videokameraet skjult plassert og hadde som formål å avdekke om de ansatte underslo penger fra kassen. I den sammenheng uttalte kjæremålsutvalget:

---

⁶² Se kjennelsen s. 796.

«Ei slik særskilt, hemmeleg og føremålsretta overvaking representerer eit vidtgåande integritetsinngrep i høve til dei tilsette. Sjølv om også ei alminneleg videoovervaking av eit butikklokale vil kunne fange inn tilsette, er karakteren av denne ei anna enn av ei slik målretta overvaking av dei tilsette. Klare personvernomsyn talar etter utvalet sitt syn for at eit slikt opptak i utgangspunktet ikkje er skaffa fram på lovleg måte.»⁶³

Med henvisning til Rt. 1991 s. 616 kom et samstemt kjæremålsutvalg til at holdningen om at skjult videoovervåking innebærer en vidtgående krenkelse også måtte gjelde for avskjedssaker i sivile saker.

I likhet med Rt. 1991 s. 616 mente kjæremålsutvalget i Rt. 2001 s. 668 at hensynet til den butikkansattes personvern måtte veie tyngre enn bevisets bidrag til sakens opplysning. Opptaket ble dermed nektet ført.⁶⁴

Standpunktet ble opprettholdt i Rt. 2004 s. 878. I forbindelse med en avskjedssak hadde arbeidsgiver mistanke om at det ble gjort underslag fra kassaapparatet, og installerte i den anledning et skjult videoovervåkingskamera ved kassen. Arbeidstakeren krevde videoopptaket avskåret etter den ulovfestede bevisavskjæringsregelen.

Også her ble det lagt stor vekt på den krenkelsen av personvernet det innebar å bli overvåket på jobb. Kjæremålsutvalget tilsluttet seg lagmannsrettens vurdering av saken, der det fremgikk:

«Å bli utsatt for hemmelig videoovervåking på arbeidsplassen, må av en arbeidstaker oppleves som sterkt belastende, og vil innebære en alvorlig integritetskrenkelse. Vesentlige personvernomsyn talar for at domstolene nekter bruk av bevis tilveiebrakt på denne måte. En restriktiv holdning fra domstolene vil motvirke denne form for krenkelser. Det vises til uttalelsene i Rt-1991-616 og Rt-2001-668.»⁶⁵

Rt. 2004 s. 1366 gjaldt en foreldretvist der det var spørsmål om farens adgang til å føre lydopptak av telefonsamtaler mellom far, datter og mor, samt videoopptak mellom far og datter, som bevis for at moren hindret faren samvær med datteren.

---

⁶³ Se kjennelsen s. 671.

⁶⁴ Se kjennelsen s. 671.

⁶⁵ Se kjennelsen avsnitt 17.

En vesentlig forskjell fra Rt. 1997 s. 795 var at moren i saken var klar over at telefonsamtalene ble tatt opp. Med avgjørende vekt på dette momentet konkluderte Høyesteretts kjæremålsutvalg med at telefonsamtalene ikke kunne nektes ført. I begrunnelsen ble det fremholdt at hensynet til personvern og rettssikkerhet ikke tilsa nekting av beviset. Retten fant det «(...) åpenbart at videoopptak av fars samvær med datteren ikke kan nektes ført som bevis etter ulovfestede regler om avskjæring av bevis som er framskaffet på utilbørlig måte.»⁶⁶

Av kjennelsen fremgår det at personvern er et viktig hensyn også i foreldretvister, hvilket ikke eksplisitt følger av argumentasjonen i Rt. 1997 s. 795. Saksforholdene i Rt. 2004 s. 1366 og Rt. 1997 s. 795 har likhetstrekk ved at hensynet til barnet var relevant. Likevel ble ikke dette hensynet uttrykkelig nevnt i interesseavveiningen i Rt. 2004 s. 1366. Til dette nøyde utvalget seg med å si at mor var gjort kjent med at opptaket ville finne sted, og konkluderte i det neste med at opptakene kunne føres.⁶⁷

Det kan argumenteres for at barnets personvern naturlig tillegges mindre vekt Rt. 2004 s. 1366 fordi moren aksepterte opptak av samtalene. LB-2018-10930 gjaldt også en foreldretvist hvor spørsmålet var om føring av et hemmelig lydopptak i farens disfavør skulle nektes. Lagmannsretten mente å finne støtte i Rt. 2004 s. 1366 for at krenkelsen overfor barnet er mindre når begge foreldre samtykker i føringen av beviset. En slik tolkning av avgjørelsen virker å ha gode grunner for seg. Når det foreligger samtykke fra begge foreldrene vil ikke føring av beviset tilgodese den ene over den andre. Således vil ikke barnets interesser krenkes ved at den ene forelder fører et skjult lydopptak med det uvitende barnet som bevis mot den andre forelder, slik situasjonen var i Rt. 1997 s. 795.

4.1.2 Høyesteretts syn på krenkelsen av personvernet i avskjedssaker og foreldretvister

Kjæremålsutvalget har i avskjedssakene ansett skjult videoovervåkning å være et betydelig inngrep i arbeidstakerens personvern. Terminologien Høyesterett bruker, slik som «alvorleg integritetskrenking» og «sterkt krenkande» i Rt. 2001 s. 668 og «sterkt belastende» som lagmannsretten, med kjæremålsutvalgets tilslutning, benyttet i Rt. 2004 s. 878 tyder på dette.

---

⁶⁶ Se kjennelsen avsnitt 15 og 16.

⁶⁷ Se kjennelsen avsnitt 14.

Disse to avgjørelsene fortsetter i så måte i sporet fra prinsippavgjørelsen i Rt. 1991 s. 616, der Høyesterett uttalte at videopptaket «(...) representerte (...) et vidtgående integritetsinngrep i forhold til de ansatte.»⁶⁸

Om personvernkrænkelser som oppstår med kontrolltiltak på arbeidsplassen uttaler Personvernkommissjonen:

«Personvernkommissjonen mener at det å bli overvåket i sitt daglige virke vil oppfattes som en belastning av de fleste. Dersom opplysningene som innhentes ved slik overvåkning i tillegg blir brukt til andre formål enn de opprinnelig var beregnet for, og andre formål enn dem man har fått informasjon om, øker dette belastningen og følelsen av overtramp mot den personlige integritet.»⁶⁹

Denne forståelsen sluttet Høyesterett seg til i Rt. 2013 s. 143, i en dom om oppreisningserstatning i forbindelse med oppsigelse fra et arbeidsforhold.⁷⁰

I verken Rt. 1997 s. 795 eller Rt. 2004 s. 1366 ble personvernspunktet eksplisitt trukket frem som det viktigste hensynet, slik som i de nevnte dispositive sakene. Som grunnlag for å avskjære lydopptaket virket kjæremålsutvalget å sammenholde krænkelser av personvernet til den andre forelderen med det uheldige ved at barna ufrivillig ble trukket inn i foreldrenes konflikt. For disse sakene kan det sluttet at ikke personvernspunktet alene begrunner avskjæring av utilbørlig frembrakte bevis, til tross for at selve krænkelser av personvernet kan være mer inngripende enn i andre dispositive saker.

At krænkelser av personvernet kan være større i en barnelovssak enn i en avskjedssak kommer til uttrykk i NOU 2009: 1, en utredningsrapport om personvernet i det digitale samfunnet. Der vises det til uttalelsen i *Personvern i informasjonssamfunnet* (2004) av Bygrave og Schartum, som skriver at private hjem er et område hvor individet kan opptre fritt «(...) uten utidig og illegitim innblanding fra andre».⁷¹ Det er en universell oppfatning at det private hjem er å anse som et særlig beskyttelsesverdig integritetsområde. På den bakgrunn er mitt tidligere nevnte eksempel om naboen som med drone overvåket en samtale inne i huset

---

⁶⁸ Se dommen s. 620.

⁶⁹ NOU 2009: 1 s. 22.

⁷⁰ Se dommen avsnitt 56-57.

⁷¹ NOU 2009: 1 s. 36.

til den andre naboen, beskrivende for en situasjon der hensynet til personvernet slår inn med full styrke.⁷²

4.1.3 Skjult videoovervåkning utenfor avskjedssaker

Hemmelig videoopptak som bevis utenfor avskjedssaker har ved ett tilfelle havnet i Høyesterett. I Rt. 2014 s. 916 hadde et forsikringsselskap engasjert en gransker etter mistanke om forsikringsvindel fra en kunde. Granskeren hadde tilkjennegitt seg som en potensiell kjøper overfor kunden og tilbrakte to dager med han, hvor han i hemmelighet tok skjulte videoopptak. Han utarbeidet dernest en rapport basert på opptakene. Tvisteloven § 22-7 kom til anvendelse.

Høyesteretts ankeutvalg opphevet lagmannsrettens avgjørelse med begrunnelse i at lagmannsretten uriktig hadde vurdert lydopptaket og rapporten samlet, istedenfor hver for seg.

I lagmannsrettens behandling, for en del av saken Høyesteretts ankeutvalg ikke hadde vurdert, uttalte førstelagmannen:

«[h]vor belastende skjult overvåkning er på andre livsområder, må vurderes konkret. Etter lagmannsrettens syn vil det ved kvalifisert mistanke om svikaktig opptreden i et forsikringstilfelle være en mer vidtgående adgang enn i andre tilfeller til å foreta selvstendige undersøkelser og lagre slike opplysninger, hensett til kravet om forholdsmessighet⁷³.»⁷⁴

Videre ble det i avgjørelsen vist til LE-2013-70319-1, der det fremgår:

«Lagmannsretten finner ikke å kunne legge til grunn at all filming uten samtykke alltid er å anse som utilbørlig, som anført av A. For eksempel ved mistanke om svik, vil dette kunne stille seg annerledes. Det må imidlertid være en klar forutsetning at det foreligger en kvalifisert mistanke om svik, at det først er foretatt øvrige undersøkelser for å avklare forholdet, og at filming fremstår som nødvendig og målrettet for å få avklart mistanken.»

Lagmannsrettens uttalelse i LB-2014-35455 er videreført i LB-2014-48321. I den saken hadde forsikringsselskapet i hemmelighet filmet en forsikringskunde på offentlig område på grunn

---

⁷² Se punkt 3.3.

⁷³ Kravet om forholdsmessighet var hjemlet i personopplysningsloven 2000 § 8 som sier at personopplysninger kan behandles mot den registrertes samtykke dersom det er nødvendig ut fra oppstilte vilkår i bestemmelsens bokstav a-f.

⁷⁴ LB-2014-35455.

av mistanke om forsikringssvindel. Etter å ha vist til Rt. 1991 s. 616 og Rt. 2013 s. 143, om oppreisningserstatning i en arbeidsrettssak, uttalte førstelagmannen om beviservervet var innhentet på en utilbørlig måte:

«De nevnte sakene gjaldt overvåkning og kontrolltiltak i arbeidslivet. De er derfor ikke direkte overførbare. Vurderingen av hvor belastende overvåkning på andre livsområder er, vil variere etter omstendighetene og må vurderes konkret. I utgangspunktet vil observasjoner og filming, foretatt utendørs og på offentlig tilgjengelig sted, være mindre inngripende enn overvåkning på arbeidsplassen. Innsamling av personopplysninger fra offentlige steder vil ikke alltid kunne anses som i strid med personopplysningsloven eller utilbørlig etter tvisteloven § 22-7.»

Spørsmålet om et forsikrings-selskaps adgang til å foreta selvstendige etterforskingsskritt er ikke behandlet i Høyesterett. I tidligere omtalte Rt. 2014 s. 916 hoppet Høyesteretts ankeutvalg over gjerdet der det var lavest, og opphevet lagmannsrettens avgjørelse med begrunnelse i at bevisene feilaktig ble behandlet under ett.

I mangel av retningsgivende Høyesterettspraksis kan derfor argumentasjonen i LB-2014-35455 og LB-2014-48321 ha verdi. Forsikringsbedragerisaker er gode eksempler på tilfeller der det ikke uten videre bør anses utilbørlig å foreta skjulte undersøkelser, dersom mistanken om svikaktig utnyttelse av forsikringsinstituttet er tilstrekkelig sterk. Dette fordi forsikringsselskaper gjennom sin virksomhet er særlig utsatt for økonomisk kriminalitet.

Dette standpunktet kan videre underbygges av praksis fra Personvernemnda. PVN 2014-11 var en klagesak om illeggelse av et overtredelsesgebyr i forbindelse med et forsikringsselskaps innhenting av sensitive personopplysninger.⁷⁵ Faktum var at forsikringsselskapet hadde iverksatt skjult observasjon og skjult overvåkning av en privatperson, uten at det forelå behandlingsgrunnlag etter personopplysningsloven 2000.⁷⁶ Nemnden viste til lagmannsrettens resonnement i LB-2014-48321 til støtte for at det i den konkrete saken ble ansett berettiget å foreta slike tiltak, i og med at det forelå kvalifisert mistanke om svik. I den sammenheng uttalte nemnden at ved sterk mistanke er skjult videoovervåkning gjerne den eneste muligheten foretaket har for å sikre bevis. Det ble derfor vedtatt at det tilkjente overtredelsesgebyret bortfalt.⁷⁷

---

⁷⁵ PVN-2014-11.

⁷⁶ Lov 14. april 2000 nr. 31 om behandling av personopplysninger.

⁷⁷ PVN-2014-11 punkt 6.

Nemnduttalelser har ingen autoritetsvirkning, hvorpå rettskildevekten må begrenses til argumentasjonen. I denne sammenheng kan uttalelsene brukes til inntekt for at det foreligger gode grunner til at det livsområde saken gjelder har betydning for utilbørighetsvurderingen i tvisteloven § 22-7.

Likevel er ikke problemstillingen behandlet verken av lovgiver eller av Høyesterett. I avskjedssakene som har vært oppe for Høyesterett har ikke samme argumentasjon blitt fremholdt. Lagmannsretten har dermed tatt et standpunkt som ikke bygger på autoritative rettskilder, men som er begrunnet i at krenkelsen en slik overvåkning på offentlig sted representerer, er mindre inngripende enn overvåkning på arbeidsplassen. Rettskildegrunnlaget lagmannsretten bygger på er derfor av beskjeden vekt, og argumentasjonen er i dette henseende kun uttrykk for hvordan retten *bør være*.

4.1.4 Betydningen av å selv delta i hemmelig lydopptak

4.1.4.1 Lovgivers syn

En problemstilling som oppstår i saker om skjulte lydopptak er hvorvidt det er av betydning at den som tilbyr et hemmelig lydopptak selv deltar i samtalen.

Problemstillingen er interessant fordi det etter straffeloven ikke er ulovlig å ta lydopptak av samtaler man selv deltar i. Dette følger av en antitetisk tolkning av straffeloven⁷⁸ § 205 a. Etter denne bestemmelsen straffes den som uberettiget «(...) og ved bruk av teknisk hjelpemiddel hemmelig avlytter eller gjør hemmelig opptak av telefonsamtale eller annen kommunikasjon mellom andre, eller av forhandlinger i lukket møte som han ikke selv deltar i, eller som han uberettiget har skaffet seg tilgang til.» Samtidig som fremgangsmåten er ulovlig, kan det argumenteres for at fortrolighetsbruddet ved beviservervet forsterker krenkelsen.⁷⁹

I det følgende skal problemstillingen adresseres, før det skal undersøkes om spørsmålet vurderes annerledes i dispositive saker enn i saker av indispositiv karakter.

---

⁷⁸ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff.

⁷⁹ Slik som argumenteres av Mette Borchgrevink, «Om avgrensning av arbeidsgivers styringsrett på grunn av arbeidstakers personvern», Oslo 2011 s. 78.

Fra rettspraksis om problemstillingen er det straffeloven 1902 § 145 a som er anvendt.⁸⁰ Straffebudet fra 2005 er en videreføring av denne. En mindre realitetsforskjell som er påtenkt er at det ikke lenger er et vilkår at det tekniske hjelpemiddelet er hemmelig, så lenge selve avlyttingen er det.⁸¹

Det ble vurdert i Ot.prp. nr. 55 (1997-1998) at også samtaler man selv er deltaker i skal være straffbart å ta opp. Justiskomiteens flertall foreslo for departementet å fremme en disposisjon der dette skulle vurderes nærmere.⁸² I høringsrunden i Stortinget ble imidlertid forslaget ikke tatt til følge.

Det avgjørende momentet for konklusjonen i Stortinget synes å være at det i noen situasjoner vil være ønskelig å ikke orientere samtaleparten om at samtalen blir tatt opp. Som eksempel nevnes det at det vil vanskeliggjøre etterforskningen hvis det må opplyses om at samtalen tas opp der man står overfor telefonsjikane eller bombetrusler. Det kan også hemme intervjuobjekter dersom de er klar over at samtalen blir tatt opp. Samlet sett vil avgrensingsproblematikken knyttet til når slike hemmelige opptak skal godtas og når de skal forbys være vanskelig å fastsette etter departementets syn.⁸³

Avslutningsvis i høringsnotatet vises det til et sentralt poeng om at det ofte ikke er selve opptaket som er problemet, men at det er bruken av det som kan være utilbørlig. Ved opptak av samtaler man selv er deltaker i, tilegner man seg ikke opplysninger man ikke har lov til; derimot sikrer man seg for fremtiden det som er sagt.⁸⁴

4.1.4.2 Opptak av forretningssamtaler man selv deltar i

Schei mfl. tilslutter seg konklusjonen i høringsnotatet om at hemmelige opptak av samtaler man selv deltar i, kan skape vanskelige avgrensningsspørsmål. Det refereres her til en rekke lagmannsrettskjennelser der retten har lagt vekt på at samtalene er skjedd i forretningsøyemed og ikke gjelder personlige eller sensitive spørsmål. På dette grunnlag kom retten i disse

---

⁸⁰ Se for eksempel Rt. 1997 s. 795 i punkt 4.1.1.

⁸¹ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 404.

⁸² Innst. O. nr. 25 (1990-1991) s. 3.

⁸³ Ot.prp. nr. 55 (1997-1998) s. 63.

⁸⁴ Ot.prp. nr. 55 (1997-1998) s. 63.

sakene til at beviset ikke var utilbørlig ervervet.⁸⁵ En fellesnevner for avgjørelsene var sakenes dispositive karakter.

I LB-1999-729 var det spørsmål om å nekte utskrifter fra lydbåndopptaker i en forretningssamtale ført. Lagmannsretten uttalte at lydbåndopptaket ikke ble til på ulovlig måte ettersom opptaket gjaldt partenes forretningsmessige forhold, og ikke om «(...) følsomme personlige familieforhold [som i] Rt. 1997 s. 795».

I LF-2017-85146-1, om bevisavskjæring av et hemmelig lydbåndopptak i en naturskadeerstatningssak, la lagmannsretten i interesseavveiningen vekt på at samtalene fant sted i en profesjonell sammenheng og ikke dreide seg om personlige eller sensitive spørsmål. Begjæringen om bevisavskjæring ble ikke tatt til følge.

At lagmannsretten i avgjørelsene har godtatt føring av hemmelige lydopptak i forretningsforhold, kan forklares med at det normalt sett ikke vil være sterkt kritikkverdig å føre et slikt bevis. Førstelagmannens uttalelse i LB-1999-729 er beskrivende: «[a]t det eventuelt er personlig ubehagelig å bli konfrontert i et lydbåndopptak med noe en har sagt i en forretningssamtale, og som en senere har benektet å ha sagt, er et moment som ikke kan tillegges vekt». Som fremstillingen i punkt 4.1.4.3 flg skal vise, kan vurderingen falle ulikt ut i saker med indispositive elementer.

4.1.4.3 Tilnærmingen i foreldretvister

4.1.4.3.1 Når bruken av lydopptaket er kritikkverdig

I Rt. 2004 s. 1366, en foreldretvist der mor var gjort kjent med at samtalen ble tatt opp, bemerket kjæremålsutvalget innledningsvis i utilbørlighetsvurderingen at «(...) lydopptak av telefonsamtaler som en person selv deltar i normalt ikke vil være utilbørlig når det er gjort kjent for vedkommende at slike opptak vil finne sted.»⁸⁶ Så lenge den andre parten er klar over at det tas lydopptak, vil beviservervet i utgangspunktet ikke være en krenkelse mot dennes personvern.

---

⁸⁵ Schei mfl. s. 865.

⁸⁶ Rt. 2004 s. 1366 avsnitt 14. Se nærmere om denne avgjørelsen i punkt 4.1.1.

Spørsmålet er om et lydopptak man selv deltar i som er fremskaffet på en akseptabel måte, etter bruken kan anses utilbørlig.

Situasjonen kan arte seg slik at motparten har vært klar over at den andre parten har tatt opptak av samtalen, og som har forsikret seg om at det kun skal brukes til eget bruk, for eksempel for å huske viktige detaljer. Om opptaket så blir brukt som bevis i en foreldretvist har motparten blitt forledet, hvilket kan medføre ut fra personvern betraktninger at det i utgangspunktet akseptable beviservervet er utilbørlig fremskaffet.

Samme løsning kan ikke uten videre legges til grunn i eksempelvis arbeidsrettssaker. Som tatt til orde for i LB-1999-729 er det ikke nødvendigvis kritikkverdig å bli konfrontert med det en har sagt i en forretningssamtale. Selv om det kan anses illojalt å føre lydopptaket som bevis i en senere arbeidsrettssak, er krenkelsen av personvernet såpass beskjedent at det neppe vil kunne begrunne nekting av beviset. I et slikt tilfelle vil hensynet til sakens opplysning gå foran.

Likevel må det tas forbehold om at også i slike saker kan samtalen inneholde personlige eller sensitive opplysninger, hvilket kan utgjøre en personvern krenkelse dersom opptaket blir brukt til et annet formål enn det parten var forespeilet.

Sondringen mellom innhenting og anvendelse av et bevis er ikke uttrykkelig problematisert av Høyesterett i foreldretvister. I Rt. 1997 s. 795 tok mor, som ville føre lydopptaket, etter hvert del i samtalen mellom faren og døtrene. Kjæremålsutvalget kom ikke med betraktninger rundt den omstendighet at mor selv var deltaker i samtalen.

På bakgrunn av Rt. 1996 s. 1114, en straffesak der Høyesterett konkluderte med at personvern hensynet invaderes ved å tillate løgn detektor som bevis, uttaler Tvistemålsutvalget at de «(...) ser ikke bort fra at det kan tenkes nektet bevis også i andre tilfeller hvor det utilbørlige ikke ligger i fremskaffelsen av det, men hvor føringen av beviset vil kunne tilsidesette tungtveiende hensyn til en rettfærdig rettergang, jf her § 1-1.»⁸⁷

---

⁸⁷ NOU 2001: 32 B s. 962.

Aall gir også uttrykk for at etter omstendighetene kan det utilbørlige knytte seg til anvendelsen, slik at begrunnelsen for tilsidesettelse av beviset vil være personvern hensyn i vid forstand.⁸⁸ Som grunnlag for dette standpunktet viser han også til Rt. 1996 s. 113 (her menes Rt. 1996 s. 1114). Selve fremskaffelsen av beviset var ikke kritikkverdig, men anvendelsen var derimot personvernmessig betenkelig.⁸⁹ Argumentasjonen til Aall i lys av nevnte Høyesterettsavgjørelse og forarbeidsuttalelser, kan brukes til inntekt for at anvendelsen kan begrunne nekting av et bevis.

Umiddelbart kan tenkes at ordlyden i tvisteloven § 22-7 gjør motstand, idet bestemmelsen krever at beviset er «skaffet til veie» på en utilbørlig måte. Bestemmelsen er opprinnelig ment å omfatte selve beviservervet, slik at et bevis som er fremskaffet på en fullt ut lovlig måte, men som anvendes på en kritikkverdig måte, har formodningen mot seg å omfattes av regelen.

At selve lydopptaket ikke er «skaffet til veie» på utilbørlig måte, står likevel ikke i veien for at *beviset* er «skaffet til veie» på utilbørlig måte. Etter dette er det klart at utilbørlighetsvilkåret også omfatter utilbørlig anvendelse av et akseptabelt ervervet bevis.

4.1.4.3.2 Utgangspunktet om at slik bevisføring er illojalt og støtende

I LA-2015-79458 var saksforholdet at far gikk til søksmål mot mor med påstand om å få ta del i foreldreansvaret og rett til samvær med deres felles barn. Mor ville i den forbindelse føre lydopptak av to samtaler hun hadde hatt med saksøker. Det ene opptaket gjaldt en situasjon der saksøker tok seg uberettiget inn i hennes hytte, det andre at han forgrep seg på henne. Med henvisning til Rt. 1997 s. 795 ble det fra saksøktens side gjort gjeldende at lydopptakene var utilbørlig fremskaffet og måtte avskjæres.

I vurderingen av om lydopptakene var utilbørlig ervervet, uttalte lagmannsretten at det ikke i seg selv er ulovlig å ta opp samtaler man selv deltar i, men at det ut fra moralske betraktninger er illojalt eller utilbørlig å ta slike opptak uten den andre parts samtykke.

Det første lydopptaket var opprinnelig ikke ment å skulle benyttes i en foreldretvist, men lagmannsretten fant det klart med hensyn til den truende situasjonen moren befant seg i at

---

⁸⁸ Aall s. 965.

⁸⁹ *ibid.*

beviset ikke skulle avskjæres etter tvisteloven § 22-7. Heller ikke det andre lydopptaket var etter lagmannsrettens vurdering utilbørlig fremskaffet.

Forutsatt at bevisene var utilbørlig ervervet mente lagmannsretten uansett at lydopptakene skulle føres. Dette med begrunnelse i at opptakene viste forhold som var sterkt omtvistet, og at partenes troverdighet hadde stor betydning for avgjørelsen om det vil være til barnets beste å ha samvær med far. Hensynet til sakens opplysning veide i saken tyngre enn krenkelsen lydopptaket utgjorde mot farens personvern.

I LB-2018-10930 var saken at far ville føre et lydopptak av en samtale med han og barna. Lydopptaket knyttet seg til en konkret hendelse som hadde stor betydning for sakens spørsmål om farens samværsrett.

Med henvisning til Rt. 2011 s. 1324, en straffesak, ble det poengtert at bevisførsel der motparten ikke er klar over at det gjøres lydopptak, er illojalt eller utilbørlig. Dette utgangspunktet synes å særlig måtte gjelde der en forelder tar opp samtaler med sine barn med formål å bruke lydopptaket til støtte for sitt påstandsgrunnlag i en foreldretvist. Lagmannsretten viste i saken deretter til Rt. 1997 s. 795 og uttalelsen hvor det fremkommer at slike bevis som utgangspunkt skal nektes ført.⁹⁰ Dette måtte etter lagmannsrettens syn gjelde uavhengig av om den som gjorde opptaket var deltaker i samtalen eller ikke.

Ved å sammenholde Rt. 1997 s. 795 med LA-2015-79548 og LB-2018-10930, kan det argumenteres for at det i foreldretvister ikke er av betydning om den som ønsker det skjulte lydopptaket ført, er deltaker i samtalen eller ikke.

Det må imidlertid utvises forsiktighet med å trekke for mye ut av lagmannsrettspraksis, særlig hvor det som her er tale om to enkeltstående avgjørelser. Uttalelsene i Rt. 1997 s. 795 taler heller ikke klart i retning tolkningen lagmannsretten har lagt til grunn i LA-2015-79548 og LB-2018-10930.

---

⁹⁰ Se utsagnet i punkt 4.1.1.

På den andre siden kan utvalgets taushet i Rt. 1997 s. 795 til faktum om at mor selv var deltaker i samtalen tyde på at det i foreldretvister ikke skal foretas et skille om parten som vil føre lydopptaket var deltaker i samtalen eller ikke.

I saken ble for øvrig mor deltaker i samtalen senere, men hennes deltakelse var tilsynelatende ikke det sentrale for kjæremålsutvalget. Saksforholdet i kjennelsen er altså ikke et kjernetilfelle for problemstillingen om betydningen av at den som vil føre opptaket selv deltar i samtalen. Det synes dermed ikke å foreligge et klart uttrykk fra Høyesterett for å oppstille et utgangspunkt om at det i foreldretvister ikke har betydning om parten som vil føre lydopptaket selv deltar i samtalen.

Juridisk litteratur åpner for at også tilfeller der parten som vil føre beviset selv deltar i samtalen kan anses utilbørlig. Schei mfl. tar – uten nærmere begrunnelse – forbehold om at de avgjørelser der beviservervet ikke har blitt ansett utilbørlig, gjelder samtaler som har funnet sted i forretningsforhold, og ikke inneholder private eller sensitive opplysninger.⁹¹

Forklaringen for dette standpunktet ligger i dagen. I foreldretvister er utgangspunktet at skjulte lydopptak skal nektes ført.⁹² Krenkelsen av personvernet til motparten er særlig alvorlig ved et slikt beviserverv.⁹³ Det bør derfor ikke være av betydning om personen selv deltar i samtalen eller ikke.

Dette argumentet har ikke uten videre overføringsverdi til avskjedssaker. For slike sakstyper vil det som regel være personvern hensynet alene som begrunner at et bevis anses utilbørlig.⁹⁴ Det utgjør et større inngrep i andres personvern dersom noen plasserer en skjult mikrofon i et møterom uten å selv være til stede, enn der vedkommende skjult tar lydopptak fra et møte han deltar i. Førstnevnte handling vil også være ulovlig etter straffeloven § 205 bokstav a, hvilket også taler for at beviset skal nektes ført.⁹⁵

---

⁹¹ Schei mfl. s. 865.

⁹² Slik kjæremålsutvalget vurderte det i Rt. 1997 s. 795.

⁹³ Slik som redegjort for i punkt 4.1.2, men merk også her Høyesteretts passivitet i argumentasjonen om hensynet til personvernet i foreldretvister.

⁹⁴ Se til illustrasjon Rt. 2001 s. 668 og Rt. 2004 s. 878.

⁹⁵ Begrunnelsen for at beviset anses utilbørlig er relevant for rettens «kan»-vurdering, jf. punkt 3.3.

Utgangspunktet om at hemmelige lydopptak man selv deltar i er utilbørlig fremskaffet, rekkes etter dette videre i indispositive saker enn i dispositive saker. Uansett kan opptakene tillates ført etter interesseavveiningen i trinn to av vurderingen i tvisteloven § 22-7. I avgjørelsene i LA-2015-79458 og LB-2018-10930, som bygger sin argumentasjon på Rt. 1997 s. 795, ble resultatet at opptakene kunne fremlegges for retten.⁹⁶

4.2 Bevisinnhenting ved e-postinnsyn

4.2.1 Skillet mellom virksomhetsrelatert e-post og privat e-post

E-postinnsyn er en annen bevisinnhentingsmetode av teknologisk karakter som griper inn i personvernet til den berettigede e-posteieren. Krenkelsen av personvernet er særlig alvorlig der det gjøres innsyn i personlige meldinger.

Fra rettspraksis er e-postinnsyn mest praktisk i arbeidsrettssaker, der arbeidsgiver foretar e-postinnsyn som kontrolltiltak. I det videre vil jeg behandle rettspraksis om dette med fokus på i hvilken grad hensynet til den ansattes personvern berøres av et slikt tiltak.

I Rt. 2002 s. 1500 krevde arbeidsgiver e-poster som var sendt til og fra arbeidstakerens e-postadresse ført som bevis i en avskjedssak. Fremgangsmåten var at arbeidsgiver søkte opp e-postmeldinger på kontoen til arbeidstakeren. Arbeidstakeren krevde beviset avskåret etter den ulovfestede regelen om avskjæring av utilbørlige bevis. Kjæremålsutvalgets kompetanse var begrenset til lagmannsrettens lovtolkning og saksbehandling, jamfør tvistemålsloven⁹⁷ § 404 nr. 2 og 3, tilsvarende tvisteloven § 30-6. Det var lovtolkningen utvalget prøvde.

Utvalget tilsluttet seg lagmannsrettens vurdering om at personopplysningsloven 2000 § 8 f ikke var overtrådt. Av bestemmelsen fremgikk at personopplysninger kan behandles dersom behandlingen er nødvendig for at tredjepersoner eller den behandlingsansvarlige som opplysningene utleveres til kan vareta en berettiget interesse, og hensynet til den registrerte sitt personvern ikke overstiger denne interessen.

Innsynet i e-posten var dermed ikke utilbørlig. Følgelig hadde arbeidsgiver rett til innsyn i virksomhetsrelatert e-post. Kjennelsen er først og fremst beskrivende med tanke på skillet

---

⁹⁶ Se om dette i punkt 5 flg.

mellom virksomhetsrelatert og privat e-post. I argumentasjonen viste kjæremålsutvalget til Datatilsynets hjemmeside, der det stod:

«Det er viktig å skille mellom privat og virksomhetsrelatert e-post. Arbeidsgiveren din har ikke adgang til å lese e-post du mottar som privatperson uten at du har samtykket. Dette gjelder selv om arbeidsgiveren må sies å være «eier» av datasystemet. Arbeidsgiveren har imidlertid rett til innsyn i virksomhetsrelatert e-post. Arbeidsgiverens interesse i å lese disse meldingene overstiger hensynet til ditt personvern.»⁹⁸

En motsetningsslutning som kan trekkes fra kjennelsen, er at arbeidsgiver ikke har rett til innsyn i ansattes private e-postfiler.⁹⁹

4.2.2 E-postinnsyn i foreldretvister

I juridisk teori er det for arbeidsrettssaker tatt til orde for at ulovlig innsyn i ens e-postkonto er mindre inngripende enn overvåkning i form av lyd- eller videoopptak. Schei mfl. uttaler seg om dette: «Overvåkningen av e-post (...) er mer begrenset og selektiv og vil av de fleste, som ikke bruker utstyret til uakseptable formål, trolig bli ansett som mindre krenkende.»¹⁰⁰

Dette synet deler også Torgersen, som skriver: «(...) det er nærliggende å anta at arbeidsgivers ulovlige lesing av datafiler vurderes som en mindre alvorlig krenkelse [enn skjult videoovervåkning eller lydopptak].»¹⁰¹ Han skriver at denne oppfatningen umiddelbart kan virke overraskende, all den tid både lyd- og videoopptak og e-postinnsyn skal underbygge gyldigheten av en oppsigelse. Imidlertid er det en forskjell mellom disse kontrolltiltakene ved at innhenting av datafiler gjelder informasjon som allerede er registrert på arbeidsgivers dataanlegg.¹⁰² Lyd- og videoovervåkning på sin side dokumenterer all fri kommunikasjon, som er nærliggende å betrakte som mer inngripende.

---

⁹⁸ Se kjennelsen s. 1503.

⁹⁹ Slik også Schei mfl. s. 866 argumenterer for. Torgersen tar til orde for at i tillegg til innholdet har også oppbevaringen av e-postene betydning for om e-posten skal anses å være virksomhetsrelatert. Dersom filene er lagret på områder eller i filer som er merket med 'privat' eller med lignende formulering, er ikke arbeidsgiver berettiget til å lese innholdet. Denne vurderingen må derfor foretas forut for vurderingen av om innholdet er virksomhetsrelatert. Se om dette Runar Torgersen, *Ulovlig beviserverv og bevisforbud i straffesaker*, Oslo 2008 s. 409. Se også at forskrift nr. 1108/2018 § 1 forutsetter at innsynet begrenser seg til virksomhetsrelatert materiale.

¹⁰⁰ Schei s. 871.

¹⁰¹ Torgersen s. 410.

¹⁰² *ibid* s. 410.

Torgersen trekker videre en sammenligning for ulovlig e-postinnsyn med ulovlig videoovervåkingsbevis. Mens e-postinnsyn ble godtatt i Rt. 2002 s. 1500, ble videobeviset derimot nektet i Rt. 2001 s. 668 og Rt. 2004 s. 878. Begrunnelsen til dette er etter Torgersens oppfatning ikke at videobilder som viser underslag er mindre virksomhetsrelatert, men heller Høyesteretts syn på personvernkrenkelsene i de to tilfellene.¹⁰³

I Rt. 2002 s. 1500 gir ikke kjæremålsutvalget uttrykk for hvordan de stiller seg til e-postinnsyn og krenkelsen dette medfører for personvernet, da kjæremålet kun omfatter lagmannsrettens tolkning av personopplysningsloven 2000 § 8 f. Det er tvilsomt om det er rettskildemessig grunnlag for å hevde at Høyesterett i saken tok dette standpunktet om krenkelsen e-postinnsyn innebærer, slik Torgersen gir uttrykk for.

I mangel på rettspraksis som eksplisitt tar stilling til problemstillingen, finnes det likevel argumentasjonsverdi i Torgersens videre utredning. Han peker blant annet på at datalagret informasjon i mange tilfeller ligger latent tilgjengelig innenfor arbeidsgivers kontroll, og at lyd- og videoopptak er vanskeligere å tolke enn e-postutskrifter, og i større grad kan tilrettelegges av beviserververen.¹⁰⁴

Basert på Torgersens argumentasjon og alminnelige betraktninger knyttet til e-postinnsyn, tilsier gode grunner at krenkelsen av personvernet er mindre ved e-postinnsyn enn videoovervåkning i avskjedssaker.

For foreldretvister eller andre indispositive saker foreligger det ikke rettspraksis der det er blitt anført avskjæring av e-postutskrifter etter tvisteloven § 22-7, eller den tidligere ulovfestede bevisavskjæringsregelen. Problemstillingen kan imidlertid også oppstå i foreldretvister, og derfor er det naturlig å komme med noen betraktninger om dette.

En situasjon som kan oppstå er at mor uberettiget får tilgang til fars private e-postkonto. Her finner hun en e-post han har sendt til en tredjeperson, som beskriver hvordan han har tenkt å forgripe seg på sitt eget barn. Denne overvåkingsmetoden er ulovlig etter straffeloven § 205 bokstav b.

---

¹⁰³ *ibid* s. 411.

¹⁰⁴ *ibid* s. 411.

Forutsatt at domstolen finner at utilbørighetsvilkåret i tvisteloven § 22-7 er oppfylt med begrunnelse i krenkelse av fars personvern, vil det i trinn to av vurderingen være opplagt at sakens opplysning tillegges avgjørende vekt. Her vil e-postinnsynet være lovlig i henhold til nødrettsbestemmelsen i straffeloven¹⁰⁵ § 17 a.

I saker med indispositive elementer vil hensynet til sakens opplysning i særlig grad gjøre seg gjeldende. På tross av at det kan argumenteres for at e-postinnsyn i saker med indispositive elementer vil representere en større personvernkenkelse enn dispositive saker, vil domstolen være sitt ansvar bevisst, og i særlig grad etterstrebe å avsi en materielt riktig dom.¹⁰⁶ Hensynet til sakens opplysning ved e-postinnsyn som bevisererv behandles utførlig i punkt 5.3.

4.3 Bevisinnhenting ved GPS-sporing

4.3.1 Utgangspunktet etter HR-2011-1019-U

Om GPS-sporing som bevisererv eksisterer det lite rettspraksis. Dette er imidlertid et interessant typetilfelle fordi moderne teknologi muliggjør å overvåke andre mennesker gjennom stadig mer avanserte elektroniske innretninger, slik som mobiltelefoner, digitale klokker, biler, båter, men også nye oppfinnelser som implantasjon av mikrochipper.¹⁰⁷

Holdningen domstolene har til GPS-overvåkning som bevisfremgangsmåte er derfor viktig å få klarlagt ut fra en rettssikkerhetstanke.

En sak som gjelder GPS-sporing er RG-2011-321. Her ble GPS-overvåkningen benyttet som bevis i forbindelse med en avskjedssak. Faktum var at arbeidstakeren ble sagt opp som renovatør fordi han tok uforholdsmessig lange pauser i arbeidstiden. Dette fikk betydning ved at han ikke fikk fullført renovasjonsrutene sine innen arbeidstiden og krevde uberettiget overtidsbetaling.

Arbeidsgiver hadde ett år i forkant av avskjedigelsen installert et GPS-system hvor det fremgikk hvilken rute som ble kjørt, hvilken bil som kjørte ruten og tidspunktene for når den enkelte søppeldunk ble tømt. Det opprinnelige formålet bak GPS-systemet var å få på plass en effektiv administrasjon og drift av de vesentlige oppgavene.

---

¹⁰⁵ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff.

¹⁰⁶ Slik som nevnt i punkt 4.1.2.

¹⁰⁷ Se om dette i punkt 6.2.

Med begrunnelse i at personopplysningsloven 2000 § 8 f og arbeidsmiljøloven § 9-1 ikke var overholdt, samt at arbeidstakeren ikke hadde avgitt samtykke om arbeidsgiverens bruk av personopplysninger til et nytt formål, ble bevisinnhenting ansett utilbørlig. I HR-2011-1019-U tilsluttet et enstemmig Høyesteretts ankeutvalg lagmannsrettens saksbehandling og lovtolkning i tråd med utvalgets kompetanse etter tvisteloven § 30-6.

Til tross for at bevisinnhenting ble ansett utilbørlig, godtok retten føring av beviset. Lagmannsretten mente bevisføringen ikke ville innebære en krenkelse av tungtveiende personvern hensyn. I argumentasjonen var det sentralt at arbeidsgiver gjennom personopplysningsloven kunne innlede en prosess som sikret et lovlig tiltak. Det ble også vist til EMD-praksis, *Uzun mot Tyskland*, der det fremgår at overvåking ved bruk av GPS er mindre inngripende enn overvåking ved bruk av lyd og bilde.¹⁰⁸

4.3.2 GPS-overvåking i foreldretvister

Ut fra tilgjengelig rettspraksis er ikke avskjæring av GPS-sporing som beviserverv i indispositive saker etter tvisteloven § 22-7 behandlet i norske domstoler.

I en hypotetisk foreldretvist har mor installert en applikasjon på mobilen til barna sine fordi hun mistenker at faren, som er fradømt samværsrett etter barnelova¹⁰⁹ § 43 første ledd jf. § 48, tilbringer tid med dem hjemme hos han. Da vil utsagnet fra Høyesteretts kjæremålsutvalg i Rt. 1997 s. 795, om at det med hensyn til bevisinnhenting er problematisk at barna er intetanende aktører, være relevant, og tale i retning av at GPS-sporingen er utilbørlig fremskaffet.¹¹⁰

Det er imidlertid tvilsomt at farens personvern krenkes så lenge GPS-funksjonen kun følger barnas bevegelser. Dersom retten vurderer at GPS-sporingen ikke gjør inngrep i hans personvern, vil det være et tungt argument i retning av at beviset ikke er utilbørlig innhentet.

---

¹⁰⁸ EMDs dom *Uzun mot Tyskland* 2. september 2010, avsnitt 52: «In the Court's view, GPS surveillance is by its very nature to be distinguished from other methods of visual or acoustical surveillance which are, as a rule, more susceptible of interfering with a person's right to respect for private life, because they disclose more information on a person's conduct, opinions or feelings.»

¹⁰⁹ Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre.

¹¹⁰ Se utsagnet i punkt 4.1.1.

Det er tross alt han som står som part i saken, slik at det i første rekke må være hans personvern som må være krenket for at beviset skal omfattes av utilbørighetsvilkåret.

Et annet mulig scenario er at mor i forbindelse med fars ulovlige samvær med barna hacker mobiltelefonen hans, og dermed er i stand til å overvåke hans bevegelser via GPS-sporing. I så tilfelle vil GPS-overvåkningen her representere en større krenkelse enn GPS-overvåkning på arbeidsplassen. I avskjedssaker vil overvåkningen ved GPS-sporingen formodentlig kun skje i arbeidstiden. I foreldretvister derimot, vil GPS-overvåkningen foregå også utenfor arbeidstiden, hvilket naturligvis utgjør en større krenkelse på personvernet enn der overvåkningen bare skjer i arbeidstiden.

Det er uklart om slik GPS-overvåkning er ulovlig. Straffeloven regulerer ikke GPS-overvåkning eksplisitt, selv om straffeloven § 266 kan tolkes til å omfatte GPS-overvåkning. Etter Grunnloven § 96 første ledd kreves hjemmel i lov for å idømme straff, hvilket vanskeliggjør adgangen til å tolke straffebudet utvidende.

5 Betydningen av hensynet til sakens opplysning

5.1 Bevisinnhenting ved skjult videoopptak og skjult lydopptak

Selv om et bevis anses utilbørlig på grunnlag av personvernssynspunkt, er det etter interesseavveiningen i trinn to retten avgjør om beviset tillates ført. Etter prinsippet om fri bevisføring er utgangspunktet at beviset uansett skal føres.¹¹¹ Det må altså foreligge tilstrekkelige grunner for at det skal gjøres unntak fra denne hovedregelen. For regelen i tvisteloven § 22-7 står hensynet til personvernet mot hensynet til sakens opplysning; det er resultatet av denne avveiningen som avgjør om beviset skal tillates ført for retten eller ikke. I det videre undersøkes derfor i hvilken grad hensynet til sakens opplysning slår inn ved anvendelsen av tvisteloven § 22-7.

Rt. 1997 s. 795, som er omtalt flere ganger i fremstillingen, fant retten det hemmelige lydopptaket utilbørlig innhentet.¹¹² Til inntekt for at det skjulte lydopptaket skulle nektes ført

---

¹¹¹ Se punkt 1.1.

¹¹² Først omtalt i punkt 4.1.1.

uttalte kjæremålsutvalget: «[i] tillegg kommer at det alene vil være den av partene som har forestått opptakene som har hånd om dette materialet.»¹¹³

Når det bare er den ene forelderen som har hånd om opptakene, oppstår samtidig muligheten for vedkommende til å tilrettelegge disse opptakene. Det er ikke kun problematisk med tanke på personvernet til den andre forelderen og barna, men vil også kunne gi misvisende opplysninger om realitetene i saken. Lydopptak som bare den ene parten har hånd om kan derfor være et upålitelig bevis, idet det ikke kan utelukkes at det er manipulert.

Kjæremålsutvalget tilføyer videre i kjennelsen: «[s]ammen med de muligheter for tilretteleggelse av situasjonen som her lett vil foreligge, vil en adgang til slik bevisførsel regelmessig neppe kunne tilføre saken opplysninger av særlig verdi», og uttaler deretter generelt:

«I saker om foreldreansvar og omsorg for barn, hvor retten har et selvstendig ansvar for sakens opplysning, er det av stor betydning at avgjørelsen treffes på et så korrekt grunnlag som mulig. Det kan ikke ses bort fra at hemmelige lydbåndopptak inneholder så vesentlige opplysninger om forhold som det ikke er mulig å få belyst på annen måte, at de hensyn som jeg har nevnt i det foregående bør vike.»¹¹⁴

I dette *obiter dictum*¹¹⁵ tar utvalget forbehold om at de konkrete forholdene i andre barnelovssaker kan tilsi at det hemmelige lydbåndopptaket likevel har bevisverdi. I Rt. 1997 s. 795 var dette ikke tilfellet, slik at konklusjonen til et enstemmig kjæremålsutvalg var at utskrift av det aktuelle lydbåndopptaket ikke skulle føres for retten.

Med uttrykksmåten at det er av «stor betydning at avgjørelsen treffes på et så korrekt grunnlag som mulig» gjøres klart at målet om et materielt riktig resultat må søkes oppnådd i slike saker. Denne formuleringen vil være overflødig i en dispositiv sak, fordi domstolen alltid søker å oppnå en materielt riktig dom. Av den grunn må uttalelsen til kjæremålsutvalget i Rt. 1997 s. 795 forstås dit hen at hensynet til sakens opplysning er av *særlig* betydning i barnelovssaker.

---

¹¹³ Se kjennelsen s. 796.

¹¹⁴ Se kjennelsen s. 796.

¹¹⁵ Carl August Fleischer, *Rettskilder og juridisk metode*, Oslo 1998 s. 189: «Et obiter dictum (...) er en uttalelse i et prejudikat som ikke var avgjørende for resultatet.»

Bevisverdien til hemmelig lydbåndopptak ble tatt opp i den tidligere omtalte LB-2018-10930, om endring av en tidligere midlertidig avgjørelse om samvær.

Lagmannsretten tok utgangspunkt i uttalelsen til kjæremålsutvalget i Rt. 1997 s. 795 om at hemmelige lydopptak som hovedregel skal avskjæres. Retten landet imidlertid på den konklusjon at beviset skulle føres. Det aktuelle lydopptaket faren ville føre knyttet seg til en hendelse der politiet hadde sendt en bekymringsmelding til barnevernet, som i sin vurdering mente barna hadde blitt utsatt for psykisk og fysisk vold. Lydopptaket skulle etter farens syn vise at han ikke hadde oppført seg voldelig mot et av barna. Sammenholdt med momentet om at mor godtok bevisfremleggelsen, kom retten til at beviset skulle føres.

Avgjørelsen er i overensstemmelse med *obiter dictum* i Rt. 1997 s. 795, og tjener som eksempel på en situasjon der skjult lydbåndopptak i en foreldretvist kan føres som bevis dersom hensynet til sakens opplysning taler for det. Lagmannsretten fant i saken også støtte for dette resultatet hos Schei mfl., som skriver at det ikke kan være riktig å avskjære hemmelig opptak som tilsier at barn blir utsatt for alvorlig overgrep eller omsorgssvikt.¹¹⁶

Ut fra saksforholdet er det nærliggende å anta at Høyesterett ville kommet til samme konklusjon, i samsvar med det ovenfor siterte *obiter dictum*.

Det er gjennom internasjonal og nasjonal rett utviklet en plikt for retten å ivareta hensynet til barnets beste.¹¹⁷ I barnelova § 48 første ledd følger det dessuten at «[a]vgjerdet om (...) kven barnet skal bu fast saman med og samvær (...) skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet.» Dette medfører at hensynet til sakens opplysning, som tjener barnets beste, kan være et avgjørende moment for at det utilbørlig fremskaffede bevis skal føres.

---

¹¹⁶ Se LB-2018-10930.

¹¹⁷ Se Grunnloven § 104 andre ledd, samt NOU 2008: 9 s. 35: «Etter gjeldende rett skal hensynet til barnets beste være det avgjørende kriterium både når foreldrene selv skal avgjøre spørsmål knyttet til barn etter samlivsbrudd, og når spørsmålet skal avgjøres av forvaltningen eller domstolene. Både internasjonale konvensjoner og norske lovregler inneholder bestemmelser om at hensynet til barnets beste skal gå foran konkurrerende interesser. På tilsvarende måte har EMD i sin praksis omkring foreldrenes rett til respekt for familielivet i EMK artikkel 8 i flere avgjørelser uttalt at barnets beste må være et sentralt hensyn.»

I Rt. 2001 s. 668 hadde arbeidsgiver tatt videoopptak av en ansatt på grunn av mistanke om underslag fra kassaapparatet.¹¹⁸ Om beviservervet og hensynet til sakens opplysning uttalte førstvoterende Stang Lund:

«Målretta, hemmeleg videoovervaking på arbeidsplassen vil av ein arbeidstakar måtte opplevast som sterkt krenkande. Som framheva i Rt-1991-616 vil domstolane ved si allmenne haldning til slike bevis kunne motvirke bruk av bevis som er skaffa fram på ein slik måte. Utvalet finn grunn til å understreke at det følger av dette at det ikkje i seg sjølv har vekt at slik overvaking då kan tenkjast å kunne vise at det har skjedd strafflagde handlingar. Omfang og karakter av saka gir ikkje grunn til å sjå bort frå utgangspunktet om at eit hemmeleg opptak av denne typen ikkje bør kunne leggjast fram. Prinsipielle omsyn her må vege tyngre enn den konkrete vekta eit slik opptak kan tenkjast å ha som bevis i saka.»¹¹⁹

Denne uttalelsen går på tvers av det som følger av Høyesterettspraksis i foreldretvister. Der kjæremålsutvalget i Rt. 1997 s. 795 presiserer at det er av «stor betydning at avgjørelsen treffes på et så korrekt grunnlag som mulig», sier kjæremålsutvalget i Rt. 2001 s. 668 nærmest det stikk motsatte når det understrekes at det ikke i seg selv har vekt at overvåkingen viser at det er begått straffbare handlinger. I Rt. 1991 s. 616, hvor retten anla en tilsvarende synsvinkel, uttalte Høyesterett at dersom hensynet til sakens opplysning skulle være avgjørende «(...) ville det med nødvendighet medføre en betydelig uthuling av de personvern hensyn jeg har gjort rede for.»¹²⁰

Med begrunnelse i personvern hensynet konkluderte kjæremålsutvalget i Rt. 2001 s. 668 med at det utilbørlig fremskaffede beviset ikke skulle tillates ført for retten. Avgjørelsen følger i så måte Rt. 1991 s. 616 ved at hensynet til sakens opplysning trer i bakgrunnen til fordel for motpartens rett til beskyttelse mot inngrep i personvernet.

Også i Rt. 2004 s. 878, omtalt i punkt 4.1.1, om hemmelig videoovervåking på arbeidsplassen, ble løsningen fra Rt. 1991 s. 616 og Rt. 2001 s. 668 opprettholdt. Hensynet til sakens opplysning veide ikke opp for de krenkelser av personvernet som den hemmelige videoovervåkingen utgjorde.

---

¹¹⁸ Se om denne kjennelsen i punkt 4.1.1.

¹¹⁹ Se kjennelsen s. 671.

¹²⁰ Se dommen s. 624.

Med avgjørelsene i Rt. 2001 s. 668 og Rt. 2004 s. 878 forsterkes inntrykket fra Rt. 1991 s. 616 om at sakens opplysning som utgangspunkt står tilbake for personvern hensynet i avskjedssaker. Så lenge karakteren av den kriminelle handlingen arbeidstakeren begår ikke er tilstrekkelig alvorlig, hensett til at Høyesterett har nektet utilbørlig fremskaffet bevis mot underslag, statuerer disse avgjørelsene en hovedregel om at hemmelig videoovervåking i avskjedssaker skal avskjæres.

Twistemålsutvalget uttaler seg om hensynet til sakens opplysning i forbindelse med Rt. 1991 s. 616 og Rt. 2001 s. 668:

«Avgjørelsene fra 1991 og 2001 om hemmelig videoopptak viser at arbeidsgiverens legitime interesse i å beskytte seg mot underslag fra de ansatte ikke var tilstrekkelig tungtveiende til å forsvare det midlet som var brukt. Hvis imidlertid saksforholdet i dommene f.eks. endres dithen at videoopptaket viste en meget alvorlig voldshandling, måtte vurderingen ha falt annerledes ut, selv om den grove voldshandlingen hadde vært rettet mot den som sto bak opptaket.»¹²¹

Av det refererte fremgår det at dersom videoopptaket viste «en meget alvorlig voldshandling» ville vurderingen falt annerledes ut. Et interessant spørsmål er hva resultatet i avveiningen ville blitt dersom det var underslått et beløp for eksempel i hundretusen kronersklassen, eller begått andre alvorlige økonomiske lovbrudd. Forsikringsbedragerisakene som gjennomgås i neste punkt tilsier argumentasjonen til lagmannsrettene at erstatningsbeløpet har betydning for vektleggingen av hensynet til sakens opplysning.

5.2 Bevisinnhenting ved skjult videoopptak utenfor avskjedssaker

I LB-2014-48321, en forsikringssak omtalt i punkt 4.1.2, var den skjulte videoovervåkingen ikke utilbørlig. Subsidiært, forutsatt at beviset var utilbørlig fremskaffet, foretok lagmannsretten en interesseavveining etter tvisteloven § 22-7. Det forelå i saken avvik mellom forsikringskundens opplysninger og det som fremgikk av det skjulte videoopptaket. Beviset hadde dermed stor betydning for sakens opplysning. Lagmannsretten mente at opplysningene som var innhentet med videoopptak på offentlig sted ikke var belastende eller krenkende. Følgelig var den subsidiære konklusjonen at beviset skulle føres.

---

¹²¹ NOU 2001: 32 B s. 961

I LB-2014-35455, omtalt i punkt 4.1.2, en sak om utbetaling av uføreforsikring der et forsikringsselskap hadde ansatt en gransker som tok skjulte videoopptak av en forsikringskunde, kom lagmannsretten med betraktninger som ikke tidligere er tatt opp av Høyesterett vedrørende betydningen av hensynet til sakens opplysning.

I den aktuelle saken fremmet forsikringskunden erstatningskrav på flere millioner kroner mot to forsikringsselskaper for manglende utbetaling av uføreforsikring. Lagmannsretten uttalte at det store omtvistede beløpet talte med styrke for at det utilbørlig innhentede beviset skulle føres. Her tillegges lagmannsretten erstatningskravets størrelse betydning, noe som styrker hensynet til sakens opplysning. Dette synes å samsvare med synspunktet til Tvistemålsutvalgets uttalelse i punkt 5.1, om at resultatet i avgjørelsene fra 1991 og 2001 ville vært et annet, hvis det forelå en alvorlig voldshandling. Det må derfor antas at der det foreligger alvorlig kriminalitet, får hensynet til sakens opplysning større vekt.

I saken var krenkelsen relativt beskjeden og bevisverdien av opptaket og rapporten begrenset, slik at domstolen nektet føring av beviset.¹²²

LE-2013-70319-1 gjaldt mistanke om svik i en sak om yrkesskadeerstatning. Forsikringskunden hadde blitt observert og skjult videoovervåket i en periode på omkring én måned. Lagmannsretten anså videoopptaket utilbørlig innhentet, og kom etter interesseavveiningen frem til at beviset skulle føres. Momenter som her ble vektlagt var erstatningskravets størrelse på betydelige 5 millioner kr og at videoopptaket syntes å avvike fra opplysningene forsikringskunden hadde gitt. Lagmannsretten uttalte deretter at «[f]orsikringsbedrageri er (...) et alvorlig samfunnsproblem.»¹²³

Sitatet fra kjennelsen kan indikere at hensynet til sakens opplysning står tilsynelatende sterkere i forsikringssaker enn i avskjedssaker. Dette momentet har mye for seg. Som redegjort for i punkt 4.1.3 er forsikringsselskaper i en utsatt posisjon, som tilsier at det er samfunnsmessig uheldig at de utsettes for svikaktig adferd fra sine kunder. Det kan derfor argumenteres for at det offentlige har interesse i at slike saker blir avgjort ut fra hele bevisbildet.

---

¹²² Kjennelsen ble opphevet i Rt. 2014 s. 916. Se punkt 4.1.3.

¹²³ LE-2013-70319-1.

Balansegangen til hensynet til personvernet tilsier samtidig at sakens opplysning ikke skal få overdreven betydning. At store foretak skal videoovervåke privatpersoner er heller ingen praksis som det er ønskelig at skal få fotfeste. I foreliggende sak mente lagmannsretten at personvernkrenkelsen var liten, da videoopptaket kun i korte sekvenser viste forsikringskundens ankomst og avgang fra arbeidsplassen og enkelte bevegelser inne på byggeplassen han jobbet på.

Basert på drøftelsene til lagmannsretten kan det argumenteres for at sakens opplysning skal gis større betydning i forsikringsaker. Ut fra gjeldende rett er det likevel ikke grunnlag for å oppstille et slikt utgangspunkt. Foruten den siterte uttalelsen i LE-2013-70319-1, begrunner lagmannsretten i LB-2014-35455 og LB-2014-48321 viktigheten av sakens opplysning i erstatningskravets størrelse og bevisverdien. Utgangspunktet fra de dispositive avskjedssakene om at krenkelsen i personvernet er det viktigste momentet, synes også å kunne legges til grunn i forsikringsaker. Avskjedssaker har også potensielt store økonomiske konsekvenser, men dette momentet har ikke fått gjennomslag i Høyesterett. Om det i interesseavveiningen skal gjøres forskjell i forsikringsaker fra andre dispositive saker, må dette eventuelt avklares av Høyesterett.

5.3 Bevisinnhenting ved e-postinnsyn

I Rt. 2002 s. 1500, om innsyn i arbeidstaker virksomhetsrelaterte e-postmeldinger, kommenterte ikke Høyesterett hensynet til sakens opplysning, idet kjæremålet gjaldt lagmannsrettens lovtolkning. Det kan derfor ikke trekkes slutninger herfra om vekten av sakens opplysning ved e-postinnsyn som beviserverv.

Å se hen til retningslinjer fra Høyesterett om andre ervervstyper, gir likevel grunnlag til å forstå rekkevidden av hensynet til sakens opplysning ved e-postinnsyn for ulike typetilfeller.

Som kontrolltiltak på arbeidsplassen har gjennomgangen vist at krenkelsen ved e-postinnsyn er mindre inngripende enn overvåkning med lyd- og bildeopptak.¹²⁴ Hensynet til sakens opplysning vil dermed ha større betydning i interesseavveiningen for et slikt beviserverv i avskjedssaker enn beviserverv i form lyd- og bildeopptak.

---

¹²⁴ Se punkt 4.2.2.

Samtidig vil momenter knyttet til arbeidsgivers informasjons- og drøftingsplikt om kontrolltiltaket overfor de ansatte være av betydning for vurderingen, selv om brudd på denne plikten ikke uten videre medfører at beviset nektes ført.¹²⁵ Dette må vurderes konkret i hvert tilfelle, slik at hensynet til sakens opplysning varierer med arbeidsgivers berettigede interesse for tiltaket, samt den krenkelsen arbeidstakeren utsettes for ved beviservervet. For ulovlig e-postinnsyn er det i avskjedssaker mer nærliggende at beviset føres enn der arbeidsgiver foretar lyd- og videoovervåkning i strid med reglene i arbeidsmiljøloven og tilhørende forskrifter.

E-postinnsyn som beviserverv i en foreldretvist vil formodentlig innebære en større krenkelse enn tilsvarende bevisinnhenting i avskjedssaker, og er i tillegg ulovlig.¹²⁶ Det er likevel symptomatisk for Høyesteretts avgjørelser om foreldretvister at der omsorgssvikten hos en forelder er særlig alvorlig, er hensynet til sakens opplysning det avgjørende momentet i interesseavveiningen.

Dersom omsorgssvikten ikke betraktes som særlig alvorlig, for eksempel at morens uberettigede innsyn i e-postkontoen til faren avdekker at faren i et enkeltstående tilfelle planlegger å se en 18-årsgrensefilm med sin fem år gamle sønn, vil e-postutskriften neppe bli tillatt ført med utgangspunkt i personvernkrnkelsen som far er påført ved e-postinnsynet. Det vil også kunne vektlegges i favør av nekting av beviset at slik uberettiget e-postinnsyn er ulovlig. Dette i motsetning til hva som gjelder for skjult lydopptak der man selv deltar i samtalen.¹²⁷

5.4 Bevisinnhenting ved GPS-sporing

I RG-2011-321, om renovatøren som ble avskjediget blant annet med begrunnelse i GPS-overvåkning, ble krenkelsen ansett begrenset, og siden bevisverdien var stor, ble hensynet til sakens opplysning avgjørende for at beviset ble tillatt. HR-2011-1019-U tilsluttet seg lagmannsrettens vurdering.

---

¹²⁵ Arbeidsgivers informasjons- og drøftingsplikt følger av arbeidsmiljøloven § 8-1.

¹²⁶ Brudd på straffeloven § 205 b, se punkt 4.2.2.

¹²⁷ Som ikke er ulovlig jf. redegjørelsen i 4.1.4 flg.

Hensynet til sakens opplysning later til å få større betydning i interesseavveiningen fordi krenkelsen av personvernet anses mindre inngripende enn ved videoovervåking og e-postinnsyn.¹²⁸

Samme utgangspunkt må legges til grunn i foreldretvister. Lovgiver i straffeloven har ikke formulert et straffebud som forbyr GPS-overvåking utført av private, hvilket også kan tjene som moment for at hensynet til sakens opplysning får gjennomslag i interesseavveiningen.

6 Bevisavskjæring i andre dispositive og indispositive saker

6.1 Dispositive saker

Fremstillingen har vist at interesseavveiningen kan falle ulikt ut for saker om avskjedigelse fra arbeidsforhold på den ene siden, og foreldretvister på den andre siden. I forlengelsen kan det spørres om det kan trekkes generelle slutninger fra dette sakstilfanget til andre saker av dispositiv og indispositiv karakter.

Høyesteretts tilnærming i avskjedssaker ble brukt som utgangspunkt for bevisavskjæring i forsikringssaken i Rt. 2014 s. 916. Også avgjørelsene i LB-2014-35455 og LB-2014-48321 bygget på argumentasjonslinjene Høyesterett trakk opp gjennom avgjørelsene om avskjedssaker. Det er derfor naturlig at også interessene som gjør seg gjeldende veies likt også i andre dispositive saker, slik som nabo tvister og byggesaker. Så lenge offentlige hensyn ikke aktualiseres er det lite trolig at domstolene vil vektlegge hensynene til personvern og sakens opplysning annerledes enn det Høyesterett har gjort i de gjennomgåtte avskjedssakene. Saker om forsikringsbedrageri kan invitere til problematisering om hensynet til sakens opplysning der står sterkere enn i avskjedssaker, slik som redegjort for i punkt 5.2.

Utfallet av vurderingene synes uansett å bero på karakteren av krenkelsen som oppstår ved beviservervet og som kan medføre en fortsatt krenkelse dersom beviset tillates ført. Likevel med den reservasjon at beviset må tillates dersom det utilbørlig fremskaffede beviset viser at det er begått en alvorlig kriminell handling.¹²⁹

---

¹²⁸ Se uttalelsen i *Uzun mot Tyskland* i note 108.

¹²⁹ Se nærmere om dette i punkt 5.1 og 5.2.

6.2 Indispositive saker

Problemstillingen synes å være mer relevant for indispositive saker. I og med at foreldretvister og barnevernsaker ikke er fullt ut indispositive, kan det spørres om vurderingen faller annerledes ut for sakene som er fullstendig indispositive. Av eksempler på sakstyper som er fullt ut indispositive kan nevnes saker om umyndiggjøring, farskap eller oppløsning av ekteskap etter ekteskapsloven¹³⁰ § 24.

Rt. 1997 s. 795 – og etterfølgende avgjørelser som bygger på denne – er ikke direkte anvendelig for andre sakstyper, da den er konkret begrunnet i hensynet til barn.¹³¹

Retningslinjen som Høyesteretts kjæremålsutvalg utleder i denne kjennelsen, om at retten har et selvstendig ansvar for sakens opplysning i foreldretvister, er derimot også anvendelig for fullt ut indispositive saker. Spørsmålet er om hensynet til sakens opplysning står sterkere i fullt ut indispositive saker enn saker som bare er delvis indispositive.

Om en sak er delvis eller fullt ut indispositiv avhenger av i hvilken grad offentlige hensyn tilsier begrensninger i partenes rådighet. Dette betyr nødvendigvis ikke at hensynet til sakens opplysning står sterkere i fullt ut indispositive saker enn i dispositive saker.

Foreldretvister anses å være delvis indispositive fordi foreldrene står fritt til å inngå rettsforlik dersom hensynet til barnets beste er ivaretatt. Såfremt hensynet til barnets beste er sikret tilsier ikke lenger offentlige hensyn at partenes rådighet skal være begrenset. Forskjellen til fullt ut indispositive saker er at offentlige hensyn gjelder helt til det foreligger dom i saken. For den delen av argumentasjonen som gjelder barnets beste, vil derfor hensynet til sakens opplysning være et like vektig hensyn som i saker som er fullt ut indispositive.

Etter dette har sakens opplysning, herunder rettens ansvar for sakens opplysning, like stor betydning i foreldretvister og barnevernsaker som i fullt ut indispositive saker. Dette får betydning ved at Høyesteretts avveininger i foreldretvister har overføringsverdi til andre fullt ut indispositive saker.

---

¹³⁰ Lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap.

¹³¹ Se formuleringen i Rt. 1997 s. 795 i punkt 4.1.1.

I HR-2018-2241-U kom Høyesteretts ankeutvalg – under dissens – til at politiets DNA-register kunne benyttes i en farskapssak. Barnelova § 24 andre ledd, om at retten kan innhente biologisk materiale eller prøver som tidligere er tatt dersom faren til barnet er død eller utilgjengelig, ble gitt forrang foran politiregisterloven¹³² § 12 sjette ledd, som sier at opplysninger i politiets DNA-register kun skal brukes i strafferettspleien.

Selv om saken ikke direkte gjelder utilbørlig innhenting av bevis, er avgjørelsen veiledende med tanke på de avveininger ankeutvalget gjør i saker som fullt ut er indispositive. Det er en alvorlig krenkelse mot farens personvern at DNA-registrerte opplysninger benyttes i en farskapssak, som etter en klar ordlyd kun skal benyttes i strafferettspleien. Dette taler i retning av at i fullt ut indispositive saker er de offentlige interessene så sterke at selv der krenkelsen av personvernet er svært inngripende, vil hensynet til sakens opplysning få avgjørende vekt. Kjennelsen er allerede rukket å bli kraftig kritisert, og må derfor anvendes med varsomhet.¹³³

Bevisavskjæring kan også være praktisk i saker om oppløsning av ekteskap etter ekteskapsloven § 24. Situasjonen kan være at det tilbys som bevis en fødselsattest som viser at konen er under 18 år.¹³⁴ Beviset er imidlertid ervervet ved hacking av datamaskin. Selv om beviservervet er ulovlig etter straffeloven § 204 vil det for sakens opplysning være av betydelig verdi. Siden sakstypen er fullt ut indispositiv og de offentlige interessene dertil er store, må personvernkenkelsen mot den som ble utsatt for hackingen vike for sakens opplysning. Beviset vil dermed trolig kunne føres etter tvisteloven § 22-7.

6.3 Betraktninger i et fremtidsrettet perspektiv

Arbeidstilsynet erkjenner på sine hjemmesider: «Den teknologiske utviklinga gjer det mogleg med stadig meir omfattande kontrollverksemd (...).»¹³⁵ Et eksempel som viser hvor langt teknologien allerede er kommet, er implantasjon av mikrochipper i arbeidstakeres fingre, som blant annet skal erstatte adgangskort på jobben.¹³⁶ En slik teknologisk nyvinning åpner

---

¹³² Lov 28. mai 2010 nr. 16 om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten.

¹³³ Se for eksempel jusprofessor Ragna Aarlis umiddelbare reaksjon på avgjørelsen: Kolsrud Kjetil (2018, 30. november). Jusprofessor – Denne kjennelsen opprører meg. *Rett24*. Hentet fra: <https://rett24.no/articles/jusprofessor--denne-kjennelsen-opprorer-meg>.

¹³⁴ Som er vilkår for inngåelse av ekteskap etter ekteskapsloven § 1 a.

¹³⁵ <https://www.arbeidstilsynet.no/arbeidsforhold/kontroll-og-overvakning/>.

¹³⁶ Halldor Hustadnes (2018, 18. november). Denne knøttlille brikken bekymrer LO. *Dagbladet*. Hentet fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/denne-knottlille-brikken-bekymrer-lo/70453485>

imidlertid for problemstillinger knyttet til misbruk og overvåkning, og kan berøre problemstillingen om bevisavskjæring.

Den teknologiske utviklingen vil også gjøre det lettere for private i fremtiden å drive overvåkning, gjerne gjennom opptak eller GPS-sporing. En konsekvens av dette vil være at bevisavskjæringsregelen i tvisteloven § 22-7 oftere vil aktualiseres. Høyesterett må være bevisst sin funksjon, og holde tritt med den øvrige samfunnsutviklingen.

Det er nærliggende å tro at utviklingen av den interne regelen i tvisteloven § 22-7 vil påvirkes av internasjonale rettskilder i større grad enn det som til nå ha vært tilfelle. Her siktes i første rekke til EU-domstolens praksis gjennom inkorporasjonen av GDPR, men også EMD-praksis om hvordan ny teknologi påvirker tolkningen av retten til privatliv etter EMK art. 8, vil bidra i rettsutviklingen.

Litteraturliste

Artikler

Jørgen Aall, «Høyesterett som prosessrettsskaper særlig på området for utilbørlige bevis» i *Festskrift til Carsten Smith: Rettsteori og Rettsliv*, Lødrup P., Tjomsland S., Aarbakke, M. & Aasland, G. (red.) (Oslo 2002) s. 957-966

Mæhle, Synne Sæther, «Gjelder det andre regler for rettslig argumentasjon i rettsdogmatikken enn for domstolene» i *Jussens Venner*, 2004 s. 329-342

Øyen, Ørnulf, «I hvilken utstrekning kan det i straffesaker og sivile saker fremlegges bevis som er fremskaffet på ulovlig eller utilbørlig måte» i *Lov og Rett*, 2010 s. 423-438

Avgjørelser fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen

Uzun mot Tyskland 2. september 2010 (klagenummer 35623/05)

Schenk mot Sveits 12. juli 1988 (klagenummer 10862/84)

Avgjørelser fra Høyesterett

Rt. 1991 side 616

Rt. 1996 side 1114

Rt. 2013 side 143

Rt. 2013 side 323

Avgjørelser fra Høyesteretts anke- og kjæremålsutvalg

Rt. 1997 side 795

Rt. 2001 side 668

Rt. 2002 side 1500

Rt. 2003 side 1266

Rt. 2004 side 878

Rt. 2004 side 1366

Rt. 2009 side 1526

HR-2011-1019-U

Rt. 2011 side 1324

Rt. 2013 side 1282

Rt. 2014 side 916

Avgjørelser fra lagmannsrettene

LB-1999-729
RG-2011-321
LE-2013-70319-1
LB-2014-35455
LB-2014-48321
LA-2015-79458
LF-2017-85146-1
LB-2018-10930

Bøker

Andenæs, Mads Henry, *Rettskildelære*, 2. utgave (Oslo 2009)
Backer, Inge Loranger, *Norsk sivilprosess* (Oslo 2015)
Bernt, Jan Fridthjof og Synne Sæther Mæhle, *Rett, samfunn og demokrati* (Oslo 2007)
Borchgrevink, Mette, *Om avgrensning av arbeidsgivers styringsrett på grunn av arbeidstakers personvern* (Oslo 2011)
Fleischer, Carl August, *Rettskilder og juridisk metode* (Oslo 1998)
Monsen, Erik, *Innføring i juridisk metode og oppgaveteknikk* (Oslo 2012)
Mæland, John Henry, *Kort prosess: en innføring i den sivile rettergang etter tvisteloven* (Bergen 2013)
Schei, Tore mfl., *Tvisteloven kommentarutgave Bind II*, 2. utgave (Oslo 2013)
Skoghøy, Jens Edvin A., *Tvisteløsning*, 3. utgave (Oslo 2017)
Torgersen, Runar, *Ulovlig beviserverv og bevisforbud i straffesaker* (Oslo 2008)
Øyen, Ørnulf, *Straffeprosess* (Bergen 2016)

Forarbeider

Innstillinger

Innst. O. nr. 25 (1990-1991)
Innst. O. nr. 110 (2004-2005)

Offentlige utredninger

NOU 2001: 32 B Rett på sak
NOU 2008: 9 Med barnet i fokus – en gjennomgang av barnelovens regler om foreldreansvar, bosted og samvær

NOU 2009: 1 Individ og integritet – personvern i det digitale samfunnet

NOU 2009: 15 Skjult informasjon – åpen kontroll. Metodekontrollutvalgets evaluering av lovgivningen om politiets bruk av skjulte tvangsmidler og behandling av informasjon i straffesaker

NOU 2017: 8 Særdomstoler på nye områder? Vurdering av nye domstolsordninger for foreldretvister, barnevernsaker og utlendingssaker

Proposisjoner

Ot.prp. nr. 55 (1997-1998) Om lov om endringer i rettergangslovene m.m (kildevern og offentlighet i rettspleien)

Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister

Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

Prop.56 LS (2017-2018)

Stortingsdokumenter

Dok.nr.16 (2011–2012) Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven, avgitt 19. desember 2011

Forskrifter

Forskrift 2. juli 2018 nr. 1107 om kameraovervåkning i virksomhet

Forskrift 2. juli 2018 nr. 1108 om arbeidsgivers innsyn i e-postkasse og annet elektronisk lagret materiale

Internasjonale konvensjoner

Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)

Internasjonal lovgivning

Forordning (EU) 2016/679, 27. april 2016

Internettider

Arbeidstilsynets hjemmesider: <https://www.arbeidstilsynet.no/arbeidsforhold/kontroll-og-overvakning/>

Datatilsynets hjemmesider: <https://www.datatilsynet.no/om-datatilsynet/oppgaver/> og <https://www.datatilsynet.no/rettigheter-og-plikter/hva-er-personvern/>

Gisle, Jon. (2012, 4. januar). Rettslig Standard. I Store norske leksikon. Hentet 23. november 2018 fra https://snl.no/rettslig_standard

Hustadnes, Halldor (2018, 18. november). Denne knøttlille brikken bekymrer LO. I Dagbladet. Hentet 19. november 2018 fra: <https://www.dagbladet.no/nyheter/denne-knottlille-brikken-bekymrer-lo/70453485>

Kolsrud Kjetil (2018, 30. november). Jusprofessor – Denne kjennelsen opprører meg. I Rett24. Hentet 3. desember 2018 fra: <https://rett24.no/articles/jusprofessor--denne-kjennelsen-opprorer-meg>

Lover

Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov, gitt i riksforsamlingen på Eidsvoll (Grunnloven)

Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven)

Lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstolloven)

Lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven)

Lov 16. juni 1961 nr. 15 om rettshøve mellom grannar (grannelova)

Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (banelova)

Lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap (ekteskapsloven)

Lov 14. april 2000 nr. 31 om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven)

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)

Lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven)

Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

Lov 28. mai 2010 nr. 16 om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten (politiregisterloven)

Lov 15. juni 2018 nr. 38 om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven)

Nemnduttalelser

PVN-2014-11, 16. desember 2014